

Erstatning for psykiske sensskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner

– en juridisk og empirisk analyse av praksis fra Klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning

Kandidatnummer: 613

Leveringsfrist: 25. april 2015

Antall ord: 17 837

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema	1
1.2	Problemstillinger og perspektiv	1
1.3	Avgrensninger og presiseringer	1
1.4	Metodiske spørsmål	2
1.5	Begrepsbruk	4
1.6	Den videre fremstilling	5
2	HOVEDLINJER I REGULERINGEN	6
2.1	Bakgrunn	6
2.2	Forskjellige erstatningsordninger	7
2.3	Saksbehandlingen etter kompensasjonsforskriften	10
2.4	Forskriftens virkeområde	12
2.5	Forskriftens formål	13
3	INNGANGSKRITERIER FOR RETT TIL KOMPENSASJON	15
3.1	Innledning	15
3.2	Det må foreligge en varig psykisk belastningsskade	15
3.2.1	Nærmere om begrepet «psykisk belastningsskade»	15
3.2.2	Den psykiske belastningsskaden må være «varig»	17
3.3	Det må foreligge varig ervervsmessig uførhet	17
3.3.1	Nærmere om begrepet «ervervsmessig uførhet»	17
3.3.2	Den ervervsmessige uførhet må være «varig»	19
3.4	Nærmere om betydningen av spesialisterklæring	20
4	ÅRSAKSSAMMENHENG OG BEVIS	23
4.1	Nærmere om krav til årsakssammenheng	23
4.1.1	Psykisk belastningsskade «som følge av» tjenestegjøring	23
4.1.2	Skaden «må ha medført» varig ervervsmessig uførhet	24
4.1.3	Nærmere om betydningen av at skadelidte er spesielt utsatt for skade	26
4.2	Nærmere om bevisvurdering, bevisbyrde og beviskrav	27
4.2.1	Bevisvurderingen	27
4.2.2	Beviskrav	29
4.2.3	Bevisbyrde	29
4.2.4	Særlig om bevisvurdering etter kompensasjonsforskriften del II	31

5	ERSTATNINGSUTMÅLING	33
5.1	Erstatningsutmåling etter kompensasjonsforskriften	33
5.2	Dekning av merutgifter	33
5.2.1	Utgifter til juridisk bistand	33
5.2.2	Utgifter til spesialisterklæring	35
5.3	Forholdet til andre ytelser	35
5.4	Renter	36
5.5	Terminvise ytelser	36
5.6	Etteroppgjør ved endring i ervervsmessig uførhet	37
6	UTVALGTE EMPIRISKE UNDERSØKELSER	39
6.1	Mål og metode	39
6.2	Utvikling i antall saker	40
6.3	De forskjellige kravene som er fremsatt	41
6.4	Hvilke juridiske spørsmål som er vurdert i sakene	43
6.5	Utfallet av nemndsbehandlingen	46
6.6	Medhold i kompensasjonskrav	46
6.7	Betydningen av juridisk bistand	48
7	SAMLENDE BETRAKTNINGER	50
7.1	Oppsummering	50
7.2	Refleksjoner	51
8	REFERANSELISTE	53
	VEDLEGG 1	62
	VEDLEGG 2	64
	VEDLEGG 3	67
	VEDLEGG 4	69

1 Innledning

1.1 Tema

Tema for oppgaven er erstatning for psykiske senskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner. Fremstillingen er en kombinasjon av en juridisk og en empirisk analyse.

Hovedvekten i oppgaven vil være på den rent juridiske delen der det vil foretas en analyse av hvilke regler som gjelder for personell som har deltatt i internasjonale operasjoner.

I den empiriske delen vil det foretas en *helhetlig* analyse av alle vedtak fattet av «Klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner» fra 2011–2014.

Jeg har arbeidet med personskadesaker i tre år som saksbehandler/ advokatassistent ved et Oslo-kontor og har etter dette fattet interesse for fagområdet. Dermed ble jeg inspirert til å skrive en oppgave innen erstatningsrett. Bakgrunnen for valg av tema er min interesse for hvordan det erstatningsrettslige vernet for veteraner med psykiske senskader er, etter at deres rettstilstand har vært oppe til debatt i media.

1.2 Problemstillinger og perspektiv

Oppgaven har to hoveddeler. I del I vil jeg anlegge et rent juridisk perspektiv med en analyse av reglene som gjelder for psykiske senskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner. Her vil jeg skissere styrken av erstatningsvernet basert på en analyse av rettskildene, samt se på hvilke særlige spørsmål som oppstår i denne type saker.

Parallelt med å besvare de spesifikke problemstillingene har oppgaven en mer generell kartleggingsambisjon, siden det ikke foreligger noen oppdatert og helhetlig analyse av det til dels ubearbeidede vedtaksmaterialet.

I del II vil det foretas en helhetlig empirisk analyse der jeg ser på alle vedtak avsagt av «Klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner». Jeg ønsker å kartlegge styrken av erstatningsvernet basert på en undersøkelse av hvordan ordningen fungerer i praksis og vil se på utvikling i antall saker, hva slags type spørsmål som er kommet opp, hvor mange som har fått medhold og på hvordan rettighetene er.

1.3 Avgrensninger og presiseringer

Oppgaven avgrenses til å behandle personell som har tjenestegjort mellom 1. januar 1978 og 31. desember 2009 og derfor omfattes av forskrift om særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner 22. desember

2009 nr. 1768 («kompensasjonsforskriften»). Videre avgrenses oppgaven mot retten til erstatning etter forskrift om billighetserstatning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner 2. desember 2004 nr. 1563 («billighetsforskriften»). Denne avgrensningen gjør det mulig å gå mer i dybden. Det avgrenses videre mot Statens pensjonskasses behandling av denne type saker da Klagenemnda kan overprøve Statens pensjonskasses saksbehandling. Videre avgrenses det mot andre lands håndtering av erstatning for psykiske senskader som følge av deltakelse i internasjonale konflikter. Bakgrunnen for avgrensningen mot andre lands håndtering av erstatning for psykiske senskader som følge av deltakelse i internasjonale konflikter er at formålet med oppgaven er å kartlegge norske veteraners rettigheter.

Jeg vil videre begrense behandlingen av den alminnelige erstatningsretten til det som er nødvendig for å forstå den særskilte kompensasjonsordningen og kunne sette den i relieff.

1.4 Metodiske spørsmål

Ettersom oppgaven reiser noen særlige metodespørsmål, er det nødvendig med noen presiseringer innledningsvis. Den empiriske metoden reiser egne spørsmål som behandles særskilt nedenfor i punkt 6.

Kompensasjonsforskriften ble fastsatt med hjemmel i Stortingets årlige budsjettvedtak 22. desember 2009, jf. Prop. 1 S (2009–2010). Forskriften er dermed den primære rettskilden.

Forarbeidene til lov om endring i forsvarspersonelloven, Ot.prp. nr. 67 (2008–2009), har stor betydning ved tolkning av forskriften da de behandler innføringen av den særskilte kompensasjonsordningen.

I oppgaven er praksis fra «Klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner» anvendt både som rettskildefaktor og som illustrasjonsmateriale. Klagenemndas avgjørelser kan overprøves av de ordinære domstoler. Det fremgår imidlertid av rettspraksis at dette til nå har forekommet ytterst sjelden. Av 102 vedtak er per i dag kun 3 saker brakt inn for domstolene.¹ Vedtak fra «Klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner» vil dermed ofte bli stående og det må antas at Statens pensjonskasse retter seg etter avgjørelsene slik at de blir bestemmende for fremtidig praksis. Da det foreligger lite rettspraksis, men betydelig praksis fra Nemnda, vil Nemndas praktisering av kompensasjonsforskriften utgjøre en stor del av oppgaven. Enkeltstående vedtak har ingen selvstendig rettskildemessig

¹ Informasjon fra sekretariatet for Klagenemnda.

betydning. Nemndas praksis vil imidlertid kunne tillegges betydning i rettsapparatet dersom den kan tas som uttrykk for, eller har gitt seg utslag i, fast og konsistent praksis.² Ettersom jeg har foretatt en analyse av samtlige nemndsavgjørelser, vil analysen gi grunnlag for å avdekke eventuelle områder med fast og konsistent praksis.

Samtlige av sakene som Nemnda har truffet vedtak i, er publisert på regjeringens nettside.³ I noen saker blir klagen fra Statens pensjonskasse til Nemnda trukket av ulike årsaker, og i enkelte tilfeller har sakene blitt utsatt i påvente av ytterligere innhenting av medisinske dokumenter. Det kan ut fra nummereringen av vedtakene derfor se ut som om noen av vedtakene mangler, men det er ikke tilfellet.⁴

Forsvarsdepartementet har kommet med to tolkningsnotater gjeldende kompensasjonsforskriften. Det første tolkningsnotatet, datert 22. november 2010, gir anvisning om hvordan kompensasjonsforskriften skal forstås. Det bemerkes i tolkningsnotatet at beviskravet skal praktiseres lempeligere enn et krav under det alminnelige erstatningsrettslige grunnlag. Det andre tolkningsnotatet, datert 7. november 2014, er et presiserende tolkningsnotat som anviser hvordan det lempeligere krav til bevis skal forstås og behandler også innføringen av en todelt ordning. Tolkingsnotatene er å anse som etterarbeider til forskriften. De vil bli sett hen til og tillagt vekt i oppgaven. Både Klagenemnda og rettsapparatet har i sin praksis rettet seg etter tolkningsnotatet av 22. november 2010 med anvisning om et lempeligere krav til bevis.⁵

Videre foreligger et høringsnotat av 30. mars 2012 om forslag til endring av forskrift av 22. desember 2009 nr. 1768 om særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner. Høringsnotatet vil bli sett hen til i oppgaven og ha opplysningsverdi, men ha liten vekt ved tolkningen av forskriften. Lagmannsretten har vist til høringsnotatet i Gulating lagmannsretts dom av 9. desember 2014 der de bemerket at deres syn ikke var i strid med høringsnotatet.

Det foreligger litteratur som omhandler rettslige spørsmål i tilknytning til internasjonale operasjoner,⁶ men erstatning for psykiske senskader som følge av deltakelse i internasjonale ope-

² De rettskildemessige betraktningene Høyesterett legger til grunn i bl.a. *Skygge* (Rt. 2005 s. 1757, avsnitt 45) og *Sarkom* (Rt. 2008 s. 218, avsnitt 63), må anses for å ha overføringsverdi.

³ <https://www.regjeringen.no/nb/tema/forsvar/internasjonale-operasjoner/innsikt-intops/forsvarets-veteraner/klagenemnda-for-krav-om-kompensasjon-og-billighetserstatning-som-folge-av-deltakelse-i-internasjonale-operasjoner/id2356621/>.

⁴ Informasjon fra sekretariatet for Klagenemnda.

⁵ Se bl.a. Bergen tingretts dom 13. mai 2013, Gulating lagmannsretts dom 9. desember 2009 (LG-2014-040180) og Klagenemndas vedtak i sak 6/2011, 11/2011, 15/2011, 12/2012, 31/2013 og 33/2013.

⁶ Se bl.a. Johansen et al. 2009.

rasjoner er per i dag ikke behandlet i juridisk teori. Det foreligger imidlertid en nettbasert kommentarutgave fra februar 2014 til forskriften. Mange områder er likevel fremdeles udekket.

1.5 Begrepsbruk

«Klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner» («Klagenemnda») behandler klager over enkeltvedtak som er truffet av Statens pensjonskasse.⁷ Forsvarsdepartementet oppnevner Nemnda som skal bestå av fire medlemmer med personlige varamedlemmer. Nemndas leder og ett av medlemmene skal være jurister uten tilknytning til Forsvaret.⁸

«Posttraumatisk stresslidelse» («PTSD») er en angstlidelse som kan oppstå hos personer som har vært utsatt for særlig skremmende opplevelser slik som blant annet grov vold, mishandling, krig og voldtekt. Lidelsen kjennetegnes ved samtidig forekomst av intrusive symptomer (gjenopplevelse av den traumatiske hendelsen i våken tilstand og i søvne), symptomer på tankemessig og atferdsmessig unnvikelse av alt som minner om hendelsen og økt fysiologisk beredskap (skvettenhet ved plutselige lyder eller lysblikk, søvnforstyrrelser, konsentrasjonsproblemer og økt irritabilitet).⁹ Den som er blitt rammet av PTSD kan miste interessen for viktige gjøremål, oppleve fremmedfølelse overfor andre mennesker og tape evnen til å vise følelser.¹⁰

«Folketrygdens grunnbeløp» («G») er en beregningsfaktor som har betydning for retten til ytelser og for størrelsen på ytelser etter folketrygdloven. Grunnbeløpet blir fastsatt av Kongen og reguleres hvert år med virkning fra 1. mai.¹¹ G er per 1. mai 2014 kroner 88 370.¹² Folketrygdens grunnbeløp har betydning for oppgaven da erstatningen etter forskriften er en standardisert erstatning hvor det gis erstatning oppad begrenset til 35 G eller 65 G.

Mer spesifikke begreper til de enkelte delanalysene vil bli forklart underveis, herunder medisinske ord og uttrykk da oppgaven har flere grensesnitt mellom juss og medisin.

⁷ Forskrift om klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner 24. juni 2011 nr. 651 («Forskrift om klagenemnd») § 1.

⁸ Forskrift om klagenemnd § 5.

⁹ Nylenna et al. (2007) s. 168.

¹⁰ Egidius (2002) s. 392–393.

¹¹ Lov 28 februar 1997 nr. 19 om folketrygd («ftrl.») § 1-4.

¹² <http://www.skatteetaten.no/no/Tabeller-og-satser/Grunnbelopet-i-folketrygden/>.

1.6 Den videre fremstilling

I oppgavens del I foretas det en juridisk analyse av hvilke regler som gjelder for veteraner som har pådratt seg en psykisk belastningsskade etter tjenestegjøring i internasjonal operasjon. Det vil her ses hen til erstatningsreglene etter kompensasjonsforskriften, herunder vilkår for erstatning, bevisvurderingen og utmålingsreglene. I del II vil det anlegges et empirisk perspektiv der det vil foretas en empirisk analyse av alle vedtak avsagt av «Klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner». Det vil her gjøres en undersøkelse av hvordan ordningen fungerer i praksis og jeg vil se på utvikling i antall saker, hva slags type spørsmål som er kommet opp, hvor mange som har fått medhold og på hvordan rettighetene er. I oppgavens avsluttende del vil det gis en oppsummering og foretas refleksjon av det erstatningsrettslige vernet for veteraner samt forholdet mellom reglene i teori og reglene i praksis.

Alle kursiveringer er foretatt av meg med mindre noe annet er nevnt spesifikt.

2 Hovedlinjer i reguleringen

2.1 Bakgrunn

Siden 1947 har Norge deltatt i over 40 internasjonale operasjoner.¹³ Mer enn 120 000 nordmenn har tjenestegjort i operasjonene.¹⁴ Det er i dag på det rene at noen av dem som har deltatt i internasjonale operasjoner sliter med psykiske belastningsskader etter tjenesten, de kommer aldri helt hjem. I 2006 ga Forsvarsdepartementet to arbeidsgrupper i oppgave å kartlegge gjeldende regelverk, finne frem til problemområdene og vurdere behovet for å styrke veteraners rettigheter etter deltakelse i internasjonale operasjoner.¹⁵ I lys av deres konklusjoner ble det utredet et notat om styrking av veteraners rettigheter som ble sendt på høring.¹⁶

I forhold til erstatning for psykiske belastningsskader etter tjeneste i internasjonal operasjon ble det særlig bemerket at personell med psykiske senskader ofte faller utenfor erstatningsvernet etter lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeborsikring («ysforsl.»). Retten til erstatning forutsetter at skadelidte har vært utsatt for en «arbeidsulykke» eller fått en skade eller sykdom som etter ftrl. § 13-4 er likestilt med yrkesskade, jf. ysforsl. § 11. Begrepet «arbeidsulykke» er definert i ftrl. § 13-3 annet ledd. Det følger av forarbeidene til ysforsl. 11¹⁷ at begrepet skal forstås på samme måte etter yrkesskadeborsikringsloven og det er også lagt til grunn i rettspraksis¹⁸.

Det fremgår ftrl. § 13-3 annet ledd første punktum at «arbeidsulykke» forstås som at skadelidte har vært utsatt for en plutselig eller uventet ytre hending i arbeidet. Begrepet omfatter også en konkret tidsbegrenset ytre hending som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid, jf. bestemmelsens annet punktum. Loven krever etter dette at det foreligger en ulykkesartet hendelse.¹⁹ Psykiske belastningsskader faller derfor som regel utenfor «arbeidsulykke»-begrepet – og dermed yrkesskadevernet – da slike skader ofte er et resultat av mer langvarig påvirkning over tid, heller enn en eller flere enkelthendelser.²⁰ Skadene blir heller ikke godkjent som yrkessykdom.²¹ Psykiske lidelser som er oppstått på grunn av en enkelt hendelse dekkes i utgangspunktet etter

¹³ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 11.

¹⁴ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 11–12.

¹⁵ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 7.

¹⁶ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 7.

¹⁷ Ot.prp. nr. 44 (1988–1989) s. 89.

¹⁸ Se bl.a. *Palle* (Rt. 2007 s. 882, avsnitt 32) og *Skygge* (Rt. 2005 s. 1757, avsnitt 37).

¹⁹ Se bl.a. *Myggstikk* (Rt. 2009 s. 1619, avsnitt 42) og *Matforgiftning* (Rt. 2009 s. 1485, avsnitt 21).

²⁰ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 27–28.

²¹ Hvilke skader og sykdommer som skal likestilles med yrkesskade, og dermed godkjennes som yrkessykdom, fremgår av to forskrifter fastsatt 11. mars 1997 med hjemmel i ftrl. § 13-4 (forskrift 11. mars 1997 nr. 219 og forskrift 11. mars 1997 nr. 220).

yrkesskadeforsikringsloven. Det kan imidlertid være vanskelig å påvise at det er en enkelt hendelse som har ført til den psykiske lidelse (for eksempel PTSD) og at den ikke er et resultat av psykiske påkjenninger eller belastning over tid.²² Det hadde etter dette oppstått flere vanskeligheter ved håndteringen av eldre erstatningskrav fra veteraner med psykiske belastningsskader etter internasjonale operasjoner. Datidens regler var ikke egnet til å håndtere kravene og dette ga seg utslag i mange konflikter mellom arbeidsgiver og den tidligere arbeidstaker.²³

For å styrke rettighetene til veteraner med psykiske belastningsskader ble det foreslått å innføre et lovfestet objektivt erstatningsansvar for skader og sykdom som militært og sivilt personell pådrar seg som følge av tjeneste i internasjonale operasjoner. Bakgrunnen for forslaget var hovedsakelig at de som deltar i slik tjeneste i dag er underlagt beordring til internasjonal tjeneste, jf. lov 2. juli 2004 nr. 59 om forsvarspersonell («fpl.») § 11, og dette anses som en ekstra belastning.²⁴

Vilkårene for erstatning på rettslig grunnlag etter det foreslåtte objektive ansvaret ble imidlertid ikke ansett tjenlig for de eldre erstatningssakene. Det ble antatt at det igjen kunne føre til vanskelige erstatningsoppgjør.²⁵ Derfor ble det bestemt at de nye reglene skulle gjelde med en tidsbegrensning og dermed gjelde fra og med lovens ikrafttredelse. Ettersom erstatningsoppgjør erfaringsmessig tar flere år og det kunne føre til at mange skadelidte fikk økonomiske problemer før erstatningen ble utbetalt, ble det ansett som den beste løsningen at de eldre sakene ble løst gjennom en særskilt kompensasjonsordning.²⁶ Som en følge av at de fleste sakene hadde tilknytning til den norske innsatsen i United Nations Interim Force in Libanon («UNIFIL») i perioden 1978–1998, ble det bestemt at kompensasjonsordningen skulle omfatte personell som har tjenestegjort fra 1978 og frem til ikrafttredelsen av det objektive ansvaret i forsvarspersonelloven.²⁷

2.2 Forskjellige erstatningsordninger

Det eksisterer i dag tre ulike ordninger for personell som har pådratt seg en psykisk belastningsskade etter deltakelse i internasjonal operasjon, avhengig av når de har tjenestegjort.²⁸

²² Se til sammenligning og illustrasjon Rt. 2013 s. 645.

²³ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 8.

²⁴ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 8.

²⁵ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 42.

²⁶ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 43.

²⁷ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 8.

²⁸ Informasjon om ulike erstatningsordninger fra advokat Jarl Henstein.

Personell som har fullført sin tjeneste før 1. januar 1978 er ikke omfattet av noen særskilt erstatningsordning. Dersom personell som har tjenestegjort før 1. januar 1978 har pådratt seg en psykisk belastningsskade, kan de kreve erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven. Skadelidte kan imidlertid bare søke om erstatning etter loven dersom skaden eller sykdommen er konstatert etter 1. januar 1990, jf. ysforsl. § 21, jf. § 20. Protokoll av 16. mai 2000 utvidet vernet for militært personell slik at dekningen gjelder hele døgnet under utenlandsreise og maksimal utbetaling ble satt til 65 G.²⁹ Kravet om at skaden må ha oppstått som følge av en arbeidsulykke gjelder imidlertid fortsatt.³⁰ Videre er personell som har tjenestegjort før 1. januar 1978 dekket av Hovedtariffavtalen, jf. hovedtariffavtalen § 24. Etter hovedtariffavtalen er det også krav om en ulykkeshendelse.

Dersom skadelidte ikke har krav på erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven, kan vedkommende kreve erstatning etter alminnelige erstatningsregler, jf. ysforsl. § 8 første ledd annet punktum. Skadelidte kan for det første kreve erstatning etter arbeidsgiveransvaret i lov 13. juli 1969 nr. 26 om skadeserstatning («skl.») § 2-1. Etter bestemmelsen holdes staten erstatningsansvarlig for skade som «voldes forsettlig eller uaktsomt under arbeidstakers utføring av arbeid eller verv for arbeidsgiveren, idet hensyn tas til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomhet eller tjenesten, er tilsidesatt». For det annet kan skadelidte kreve erstatning etter det ulovfestede objektive ansvaret.³¹ Kjernen i det ulovfestede objektive ansvaret er at skaden må skyldes en stadig, typisk og ekstraordinær risiko som er forårsaket av den påstått ansvarlige.³² Dernest skal det i hver sak foretas en konkret interesseavveining ved vurderingen av om ulovfestet objektivt ansvar skal pålegges.³³

Personell som har deltatt i internasjonal operasjon er omfattet av de ordinære trygdeordninger etter folketrygdloven.³⁴ Ettersom ftrl. § 13-3 tredje ledd stiller krav til ulykkesmoment avgrenses det i utgangspunktet mot lidelser som ikke er en følge av en arbeidsulykke, men derimot som følge av påkjenninger over tid.³⁵ Ftrl. § 13-8 første ledd bokstav f, jf. tredje ledd utvider imidlertid vernet for personell som har tjenestegjort i internasjonal operasjon. Etter bestemmelsen er de dekket «ved enhver skade og sykdom som er påført eller oppstått i utlan-

²⁹ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 15.

³⁰ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 15.

³¹ For detaljert fremstilling se Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 287 flg. og Nygaard (2007) s. 253 flg.

³² Se *Lund* (Rt. 2003 s. 1546, avsnitt 44–46).

³³ Se Lødrup (medf. Asland) s. 85 flg. med henvisning til bl.a. *Kols* (Rt. 2001 s. 1646, på s. 1656–1657) og *Kloakkanlegg* (Rt. 1975 s. 1081, på s. 1083).

³⁴ Ot. prp. nr. 67 (2008–2009) s. 16.

³⁵ Rognum (2010) s. 429.

det», jf. ftrl. § 13-8 første ledd bokstav f, jf. tredje ledd. Vilkårene som gjelder for rett til folketrygdens ytelser er dermed mildere for personell som har deltatt i internasjonal operasjon.³⁶

I dag må den som blir skadet i en arbeidsulykke forholde seg til to regelverk, henholdsvis lov om folketrygd og lov om yrkesskadeforsikring. Det er foreslått å erstatte dagens to regelverk for yrkesskadeerstatning med én felles arbeidsskadeforsikringslov.³⁷ I tillegg foreslås det å forbedre regelverket for arbeidssykdommer slik at psykiske lidelser og belastningsskader også skal omfattes.³⁸ I Prop. 193 L (2012–2013) ble det imidlertid foreslått at yrkesskadedekningen for militært personell i folketrygdloven og yrkesskadeloven, ikke videreføres i arbeidsskadeforsikringsloven. Departementet tok ikke «nærmere stilling til hvilke særregler ved yrkesskader som bør gjelde for militært personell», men bemerket at «[f]orslaget vil bli lagt fram i god tid før iverksettelsen av arbeidsskadeforsikringsloven, med sikte på at reglene kan tre i kraft samtidig».³⁹ Prop. 193 L (2012–2013) ble tilbaketrasket i Meld. St. 6 (2013–2014).⁴⁰ Partene har foreløpig ikke lyktes å komme til enighet.⁴¹ Uttalelsen kan likevel tale for at det *kan* være det vil skje en endring i reglene for personell som har tjenestegjort før 1. januar 1978.

Personell som har tjenestegjort mellom 1. januar 1978 og 31. desember 2009 kan kreve erstatning etter kompensasjonsforskriften, jf. forskriften § 2. Skadelidte kan kreve erstatning begrenset opp til 35 G eller oppad til 65 G.

Når det gjelder personell som har tjenestegjort etter 31. desember 2009 kan de fremme krav etter fpl. § 12 b som statuerer et lovfestet objektivt ansvar for staten ved personskader i internasjonale operasjoner.

Alle som har deltatt i internasjonal operasjon kan imidlertid søke erstatning etter billighetsforskriften, jfr. billighetsforskriften § 2. Erstatningsutmålingen baserer seg på graden av varig medisinsk invaliditet, jf. forskriften § 3. Etter forskriften utbetales erstatning oppad begrenset til 6 G ved 54 prosent varig medisinsk invaliditet. Ved lavere medisinsk invaliditet reduseres erstatningen tilsvarende, jf. billighetsforskriften § 4. Klagenemnda behandler også krav etter billighetsforskriften, jf. forskrift om klagenemnd § 1. Det vises i denne forbindelse til Klagenemndas vedtak i blant annet sak 38/2011, 42/2011, 22/2013, 35/2013, 1/2014 og 12/2014.

³⁶ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 27.

³⁷ Se pressemelding på regjeringens nettside av 20. september 2013 nr. 36: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/foreslar-ny-og-enklere-arbeidsskadeforsi/id735953/>.

³⁸ Se pressemelding på regjeringens nettside av 20. september 2013 nr. 36: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/foreslar-ny-og-enklere-arbeidsskadeforsi/id735953/>.

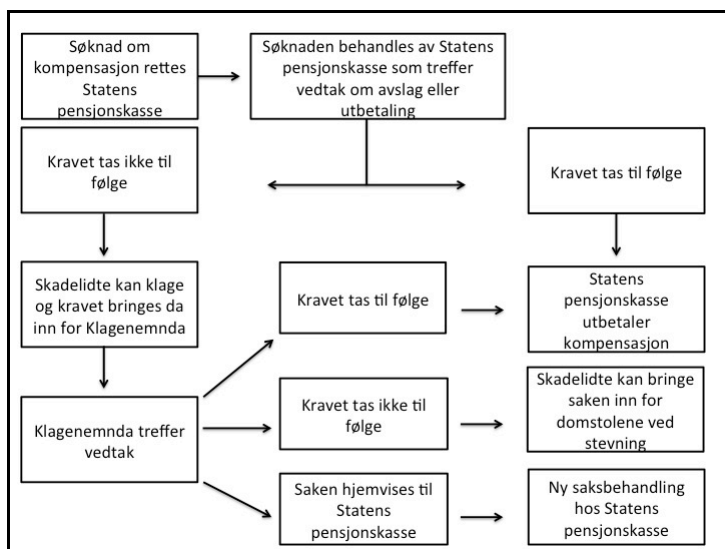
³⁹ Prop. 193 L (2012–2013) s. 45.

⁴⁰ Meld. St. 6 (2013–2014).

⁴¹ Prop. 1 S (2014–2015), se også vedlegg 1.

2.3 Saksbehandlingen etter kompensasjonsforskriften

Ettersom det er kompensasjonsforskriften som skal behandles i det følgende skal det først gis en oversikt over saksbehandlingen etter forskriften. For å illustrere hovedtrinnene i saksbehandlingen har jeg utarbeidet en forklarende figur.

Figur 1. Flytskjema av saksbehandlingen

Kilde: [Kandidatnummer 613], 2015

Som vist i figuren må skadelidte først fremme sitt krav for Statens pensjonskasse⁴² som treffer vedtak om avslag eller utbetaling, jf. kompensasjonsforskriften § 9. Dersom kravet tas til følge, får skadelidte utbetalt kompensasjon fra Statens pensjonskasse. Dersom kravet ikke blir tatt til følge, kan kravet bringes inn for Klagenemnda forutsatt at det gjøres innenfor en fastsatt frist, jf. forskrift om klagenemnd § 3. Tas kravet til følge, er det Statens pensjonskasse som utbetaler kompensasjon. Hvis Nemnda kommer til at saken ikke er godt nok opplyst, vil saken bli hjemvist til Statens pensjonskasse for innhentelse av ytterligere dokumentasjon og ny behandling. Tas kravet ikke til følge, kan skadelidte bringe saken inn for domstolene, det gjøres ved at det tas ut søksmål ved stevning. I det følgende vil det foretas en mer detaljert beskrivelse av saksbehandlingsreglene, særlig med vekt på reglene om fristoverskridelse.

Søknad om erstatning etter kompensasjonsforskriften skal først rettes til Statens pensjonskasse, jf. kompensasjonsforskriften § 9. Statens pensjonskasse vil deretter stå for den videre saksbehandlingen frem til de treffer vedtak om avslag eller utbetaling. Vedtaket de treffer kan

⁴² «Statens pensjonskasse» er en tjenstepensjonsordning for statsansatte og store deler av undervisnings- og forskningssektoren, jf. Smith-Meyer (2001) s. 1172.

påklages til Klagenemnda som er regulert av forskrift om klagenemnd, jf. forskrift om klagenemnd § 1.

Begrunnet klage skal være skriftlig og sendes til Statens pensjonskasse senest seks uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er kommet frem til skadelidte, jf. forskrift om klagenemnd § 3. For øvrig gjelder lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker («fvl.»), jf. forskrift om klagenemnd § 2. Dersom skadelidte har oversittet fristen kan det i visse tilfeller gis adgang til oppfriskning. Spørsmål om oppfriskning reguleres av fvl. § 31. Det fremgår av bestemmelsen at klagen likevel kan tas til behandling dersom a) «parten eller hans fullmektig ikke kan lastes for å ha oversittet fristen eller for å ha drøyd med klage etterpå» eller b) det av «særlige grunner» er rimelig at klagen blir prøvd. Videre følger det av bestemmelsens annet ledd at det ved vurderingen av om klagen skal tas til behandling skal legges vekt på om endringen av vedtaket kan medføre «skade eller ulempe for andre».

At parten eller hans fullmektig ikke kan «lastes» for å ha oversittet fristen eller drøyd med å klage etterpå, kan ut fra en naturlig språklig forståelse forstås som at de ikke er skyld i at fristen er oversittet. Som eksempel på et tilfelle der skadelidte fikk medhold etter bestemmelsen skal nevnes sak 6/2012. I saken var klagefristen oversittet med seks måneder. Nemnda la vekt på at skadelidte ikke var representert av advokat, at han hadde massive psykiske plager og at disse hadde vært medvirkende til at han ikke hadde klaget i tide.⁴³ Nemnda tok dermed saken til behandling.

Det følger videre av fvl. § 31 bokstav b at det likevel gis oppfriskning dersom «særlige grunner» taler for det. «Særlige grunner» kan ut fra en naturlig språklig forståelse forstås som at det foreligger spesielle omstendigheter som gjør at klagen burde behandles. I Klagenemndas praksis er det lagt til grunn at det av hensyn til innrettelse, forutsigbarhet og tillit til forvaltningen skal en del til for å få oppreisning etter å ha oversittet en klagefrist.⁴⁴ Nemnda har videre presisert at det ved vurderingen av om det foreligger særlige grunner skal ses hen til om det er sannsynlig at klagers materielle krav vil føre frem.⁴⁵

Etter fvl. § 31 annet ledd fremgår det at det ved vurderingen av om klagen skal tas til behandling skal legges vekt på om endringen av vedtaket kan medføre «skade eller ulempe for andre». Som eksempel nevner teorien at klageren har en motpart som vedtaket er til gunst for eller at forvaltningens egen interesse i å avslutte behandlingen kan tale mot oppfriskning.⁴⁶

⁴³ Klagenemndas vedak i sak 6/2012.

⁴⁴ Klagenemndas vedtak i sak 12/2013 og 27/2013.

⁴⁵ Se Klagenemndas vedtak i sak 6/2012, 17/2013 og 27/2013.

⁴⁶ Eckhoff (medf. Smith) 2014 s. 296.

Av fvl. § 31 tredje ledd fremgår videre at klagen ikke kan tas under behandling som klagesak dersom det er gått mer enn ett år siden vedtaket ble truffet. Det er lagt til grunn i forarbeider⁴⁷ og rettspraksis⁴⁸ at denne fristen er absolutt og det er også blitt lagt til grunn av Klagenemnda. Klagenemndas vedtak i sak 33/2011 kan tjene som eksempel. Skadelidte hadde ikke påklaget vedtak innen fristen på ett år. I saken uttalte Nemnda at «[s]aken kan da – uansett hvilke årsaker som ligger til grunn for at saken ikke ble påklaget eller begjært oppfrisket innen ettårsfristen – ikke tas opp til realitetsbehandling».⁴⁹

Dersom fristen er overskredet, kan imidlertid skadelidte reise krav på nytt etter 65 G-ordningen. Det skal her foretas en helt ny prøving av saken hvor det blir opp til Statens pensjonskasse å avgjøre i første instans.⁵⁰

Hvis en sak er avgjort av Klagenemnda og resultatet er at vedkommende får medhold så er det Statens pensjonskasse som utbetaler kompensasjonen. Klagenemnda kan også ta klagen til følge på den måten at saken sendes tilbake til Statens pensjonskasse for ny behandling. Da behandles den på nytt der, som oftest etter at det er innhentet mer dokumentasjon, for eksempel ny spesialisterklæring. Klagenemndas vedtak er endelige i den forstand at de ikke kan påklages videre til overordnet organ i forvaltningen, for eksempel til Forsvarsdepartementet. Likevel har en alltid mulighet for å bringe kravet inn for domstolene. Da må det tas ut et søksmål som først behandles i tingretten og som eventuelt kan ankes videre i rettssystemet.

2.4 Forskriftens virkeområde

Forskriftens virkeområde fremgår av kompensasjonsforskriften § 2. Det følger av bestemmelsen at forskriften gjelder for «militært personell» som har tjenestegjort i en «internasjonal operasjon» «i perioden 1. januar 1978 og frem til og med 31. desember 2009».

«Militært personell» forstås som befall, vervede mannskaper og vernepliktige, jf. fpl. § 3. Betegnelsen tilsier at sivilt personell ikke er omfattet. Av de som har søkt kompensasjon er det imidlertid også noen som har hatt sivile stillinger i tjenesten, eksempelvis som kokk, og fått medhold. Det vises i denne forbindelse til sak 18/2011, 28/2011 og 7/2013.

«Internasjonal operasjon» kan ut fra en naturlig språklig forståelse forstås som militærtjeneste i utlandet. Det presiseres i forskriften § 2 annet ledd at som «internasjonal operasjon» med-

⁴⁷ Ot.prp. nr. 3 (1976–1977) s. 92.

⁴⁸ Eidsivating lagmansretts dom av 12. september 2011 (LE-2008-37326).

⁴⁹ Klagenemndas vedtak i sak 33/2011.

⁵⁰ Se Klagenemndas vedtak i sak 12/2013.

regnes enhver operasjon i utlandet som krever bruk av militære styrker og som er godkjent av norske myndigheter. Det følger av forarbeidene til fpl. § 3, som benytter tilsvarende ordlyd, at det tidligere var begrepet «internasjonale fredsoperasjoner» som ble benyttet.⁵¹ Begrepet skal ifølge forarbeidene forstås på samme måte som internasjonal operasjon.⁵² Personell som har deltatt i det som før ble kalt internasjonal fredsoperasjon er dermed også omfattet av forskriften.⁵³

Videre må skadelidte ha tjenestegjort «i perioden 1. januar 1978 og frem til og med 31. desember 2009». Som eksempel på en sak der skadelidte ikke ble ansett å falle inn under forskriftens virkeområde skal nevnes Klagenemndas vedtak i sak 22/2011. I saken hadde skadelidte tjenestegjort i 1958. Saken ble som en følge av dette hjemvist til Statens pensjonskasse for vurdering av krav etter billighetsforskriften.

Reglene om foreldelse fremgår av kompensasjonsforskriften § 11. Det heter i bestemmelsen at krav etter forskriften foreldes tidligst tre år etter forskriftens ikrafttredelse og at lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer («fl.») ellers gjelder. Det fremgår av fl. § 9 at krav på skadeserstatning eller oppreisning foreldes tre år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige. Det følger av juridisk teori at kravet til kunnskap om skaden skal forstås som at skadelidte også må ha fått kunnskap om de økonomiske skadevirkningene vedkommende er eller antas å bli påført.⁵⁴

2.5 Forskriftens formål

Forskriftens formål er presisert i kompensasjonsforskriften § 1 hvor det fremgår at formålet er «å gi økonomisk kompensasjon til tilsatt og tidligere tilsatt militært personell i Forsvarsdepartementet med underliggende etater, som har pådratt seg en psykisk belastningsskade som følge av tjenestegjøring i en internasjonal operasjon». Det fremgår uttrykkelig av paragrafen at skadelidte må ha vært ansatt i Forsvarsdepartementet med underliggende etater.

Videre anviser forarbeidene at formålet med etableringen av nye reglene for personell som har tjenestegjort i internasjonal operasjon var å styrke det erstatningsrettslige vernet til en gruppe som tidligere i stor grad falt utenfor det erstatningsrettslige vernet i yrkesskedeforsikringsloven.⁵⁵

⁵¹ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 55.

⁵² Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 55.

⁵³ Brynildsen (2014).

⁵⁴ Røed (2010) s. 301–302, med henvisning til *Opstvedtdommen* (Rt. 1992 s. 603).

⁵⁵ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 7, se også fremstillingen punkt 2.1 foran.

Ettersom formålet er å gi kompensasjon til militært personell, og dermed styrke deres erstatningsrettslige vern, vil andre enn de som har deltatt i internasjonal operasjon normalt ikke ha rett på kompensasjon etter forskriften. Klagenemndas behandling av sak 24/2011, der skadelidtes etterlatte fremsatte krav om kompensasjon, kan tjene som eksempel. I saken presiserte Nemnda at det er den direkte berørte som forskriften har til formål å yte kompensasjon til. Videre fremhevet nemnda at «[d]en særskilte ordningen gir personellet særskilte rettigheter, hvilket gir grunn til å respektere de grenser som er trukket for forskriftens anvendelsesområde».⁵⁶ I saken var søknad om kompensasjon under utarbeidelse da avdøde gikk bort. Saken ville stilt seg annerledes dersom skadelidte selv hadde fremmet krav om kompensasjon før bortgangen, som er et vilkår etter kompensasjonsforskriften, jf. forskriften § 6.⁵⁷

⁵⁶ Klagenemndas vedtak i sak 24/2011. Se også sak 4/2013.

⁵⁷ Se også sak 15/2013.

3 Inngangskriterier for rett til kompensasjon

3.1 Innledning

Vilkårene for rett til erstatning etter kompensasjonsforskriften fremgår av forskriftens § 3. Det følger av bestemmelsen at krav på kompensasjon forutsetter at skadelidte har pådratt seg en «varig» «psykisk belastningsskade» «som følge av» «tjenestegjøring i internasjonal operasjon» og at den psykiske belastningsskaden må ha «medført» «varig» «erhvervsmessig uførhet». Vilkårene er de samme enten skadelidte krever kompensasjon tilsvarende 35 G eller kompensasjon tilsvarende 65 G. For rett til kompensasjon oppad begrenset til 65 G må en imidlertid også oppfylle de beviskrav og bevistema som gjelder etter det lovfestede objektive ansvaret i fpl. § 12 b, jf. kompensasjonsforskriften § 4 a.

I det følgende vil det foretas en nærmere redegjørelse av hva som ligger i hvert enkelt vilkår.

3.2 Det må foreligge en varig psykisk belastningsskade

3.2.1 Nærmere om begrepet «psykisk belastningsskade»

For å ha rett til erstatning følger det for det første av kompensasjonsforskriften § 3 at skadelidte må ha pådratt seg en varig «psykisk belastningsskade». «Psykisk belastningsskade» kan ut fra en naturlig språklig forståelse forstås som psykiske skader som utvikler seg over tid eller er forårsaket av langvarig psykisk påkjenning.⁵⁸

Det fremgår av forarbeidene til fpl. § 12 b at begrepet skal tolkes vidt.⁵⁹ Det presiseres her at det ikke kun er bestemte diagnoser som gir rett til erstatning, og at vilkårene kan være oppfylt uavhengig av hvilken diagnose skadelidte har fått.⁶⁰

Klagenemnda har også lagt til grunn en vid forståelse av begrepet «psykisk belastningsskade» i sin praksis. Til illustrasjon skal nevnes Klagenemndas behandling av sak 40/2011. Skadelidte i saken hadde utviklet schizofreni⁶¹ i tillegg til PTSD. Klagenemnda uttalte at «[f]orutsatt at schizofrenilidelsen er utløst av hendelser under tjenesten, er nemnda av den oppfatning at lidelsen må defineres som en psykisk belastningsskade, jf. forskriften § 3 [...] Det forutsetter dog at det foreligger faktisk og rettslig årsakssammenheng mellom tjenesten og utviklingen av schizofreni». Nemndas uttalelse i sak 40/2011 er fulgt opp i flere nemndsavgjørelser og dan-

⁵⁸ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 30.

⁵⁹ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 14.

⁶⁰ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 14.

⁶¹ «Schizofreni» betyr spaltet sinn og er en alvorlig psykisk lidelse. Symptomer på schizofreni er bl.a. tilbaketrekning fra nære forhold, opplevelse av å bli påført tanker eller at tanker stjeles eller kringkastes og vrangforestillinger omkring egen kropp eller omgivelsene. Den intellektuelle kapasiteten kan for øvrig være bevart, jf. Nylenna et al. (2007) s. 296.

ner linjer i praksis, se sak 13/2012, 14/2013 og 30/2013. Skadelidtes psykiske lidelse vil etter dette falle inn under begrepet «psykisk belastningsskade» dersom den er utløst av hendelser som skjedde under tjenestegjøringen i internasjonal operasjon.

Ettersom kompensasjonsforskriften direkte retter seg mot «psykisk» skade tilsier det at somatiske plager ikke er omfattet. Forskning viser imidlertid at psykiske lidelser i visse tilfeller kan føre til fysiske plager.⁶² Spørsmålet blir dermed hva som skal til for at fysiske plager anses som følgeskader av psykiske lidelser og av den grunn er dekket av kompensasjonsforskriften.

I Klagenemndas sak 15/2011 hadde Statens pensjonskasse innvilget kompensasjon etter kompensasjonsforskriften for en varig ervervsmessig uførhetsgrad på 50 prosent. Avgjørelsen til Statens pensjonskasse bygget på at skadelidte hadde en rekke somatiske lidelser som ikke ble ansett å knytte seg til tjenesterelaterte psykiske belastningsskader. Vedtaket fra Statens pensjonskasse ble påklaget av skadelidte som anførte at de fysiske skadene var følgeskader av de psykiske lidelsene. Skadelidtes klage ble delvis tatt til følge. Klagenemnda uttalte at «[o]m det er tjenesten som er årsak til deler av de fysiske skader skadelidte i dag lider under, vil de ikke være erstatningsmessige under kompensasjonsforskriften, dersom de ikke er fysiske utslag av en psykisk lidelse».⁶³ Det siterte er videre fulgt opp i andre avgjørelser og danner linjer i praksis, se Klagenemndas avgjørelse i sak 6/2011, 27/2011, 32/2011 og 17/2013.

Det må etter dette konstateres medisinsk årsakssammenheng mellom den psykiske belastningslidelsen og den fysiske plagen for at fysiske plager skal gi rett til kompensasjon etter forskriften. Ved vurderingen av om det foreligger slik årsakssammenheng skal allmenn akseptert viten legges til grunn, jf. *Lie* (Rt. 1998 s. 1565, s. 1571).

I sak 27/2011 var spørsmålet om nakkesmerte skulle anses som følgeskader av skadelidtes psykiske lidelse. Nemnda uttalte i saken at «[d]et innebærer forutsetningsvis at en behandling av den psykiske belastningslidelsen vil ha innvirkning på de fysiske plagene og bidra til at disse reduseres eller faller helt bort». Nemndas uttalelse taler for at et moment i vurdering er hvorvidt behandling av de psykiske lidelsene vil forbedre de fysiske plagene.⁶⁴

⁶² To forskningsrapporter støtter utsagnet, da de viser til forekomsten av fysiske plager ved både depresjon og PTSD, se Demyttenaere et. al (2006) og Hoge et al. (2007).

⁶³ Klagenemndas vedtak i sak 15/2011.

⁶⁴ Tilsvarende er lagt til grunn i sak 32/2011.

3.2.2 Den psykiske belastningsskaden må være «varig».

Det følger av kompensasjonsforskriften § 3 at den psykiske belastningsskaden må være «varig». «Varig» kan ut fra en naturlig språklig forståelse forstås som at den psykiske belastningsskaden må vedvare over lang tid, eventuelt for alltid.

I Forsvarsdepartementets tolkningsnotat er det lagt til grunn at det må være sannsynlig at den psykiske belastningsskaden vil vedvare i forholdvis lang tid fremover, men at det ikke kan angis eksakt antall år.⁶⁵ Det kreves imidlertid ikke at den er livsvarig.⁶⁶ Tolkningsnotatet gir dermed anvisning på en konkret vurdering i hver enkelt sak når spørsmålet er knyttet til den psykiske belastningsskadens varighet.

I sak 11/2014 var tvistespørsmålet knyttet til den psykiske belastningsskadens varighet. Statens pensjonskasse hadde avslått kravet om kompensasjon basert på at det var så vidt kort tid mellom hendelse og kravtidspunkt at det var for tidlig å konkludere med at skadelidtes plager var kroniske. På bakgrunn av at traumene var påført etter 31. desember 2009, hadde imidlertid ikke Klagenemnda mandat til å behandles saken, jf. forskriften av 2009 § 2 jf. forskriften av 2011 § 1. Vedtaket ble derfor hjemvist til Statens pensjonskasse for behandling etter fpl. § 12 b og det ble ikke foretatt noen realitetsavgjørelse i saken.

Det foreligger ikke ytterligere praksis fra Klagenemnda som knytter seg til spørsmålet om den psykiske belastningsskadens varighet. Skl. § 3-2 gjeldende ménerstatning benytter imidlertid samme ordlyd. I *Ménerstatning* (Rt. 2003 s. 841, avsnitt 53) ble en skadeperiode på 10 år ansett for å tilfredsstille varighetskravet i skl. § 3-2. I *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358, avsnitt 62) ble på den annen side kravet til «varig skade» ansett for å være oppfylt for en skade som en regnet med ville vare i ca. 20 år.

3.3 Det må foreligge varig ervervsmessig uførhet

3.3.1 Nærmere om begrepet «ervervsmessig uførhet»

Det fremgår av forskriftens § 3 at den psykiske belastningsskaden må ha ført til at skadelidte har blitt varig «ervervsmessig ufør». Begrepet kan ut fra en naturlig språklig forståelse forstås som at skadelidtes inntektsevne er nedsatt i ethvert yrke.⁶⁷ At skadelidtes inntektsevne er nedsatt i ethvert yrke står i motsetning til yrkesuførhet.⁶⁸ Begrepet ervervsevne vil si hvilken ge-

⁶⁵ Forsvarsdepartementets tolkningsnotat av 22. november 2010 s. 2.

⁶⁶ Forsvarsdepartementets tolkningsnotat av 22. november 2010 s. 2.

⁶⁷ Klagenemndas vedtak i sak 1/2013.

⁶⁸ Klagenemndas vedtak i sak 6/2013 og 7/2014.

nerell arbeidsevne skadelidte har, yrkesuførhet måler på den annen side arbeidsevnen opp mot skadelidtes tidligere yrke.⁶⁹

Det følger av Forsvarsdepartementets tolkningsnotat at vilkåret må være oppfylt på oppgjørstidspunktet og at dette har sammenheng med ordlyden og formålet med ordningen.⁷⁰ Det er etter dette uførhetsgraden på *oppgjørstidspunktet* som legges til grunn. Veteraner som tidligere har vært uføre i lang tid, men som ikke innehar en ervervsmessig uførhetsgrad på oppgjørstidspunktet, har følgelig ikke krav på kompensasjon etter ordningen.⁷¹ Til illustrasjon skal nevnes Klagenemndas avgjørelse i sak 9/2013. Skadelidte anførte i saken at han en periode måtte redusere sin stilling til 80 prosent fordi han følte seg utslitt. Det var uenighet om dette skyldes en ranshendelse som fant sted i umiddelbar tilknytning til stillingsreduksjonen, eller om det var knyttet til tjenesten. Klagenemnda uttalte imidlertid at «[d]et er dog underordnet det faktum at skadelidte pr i dag er tilbake i fullt arbeid og således under enhver omstendighet ikke er varig ervervsmessig ufør».⁷² Forutsetningen for rett til kompensasjon er etter dette at skadelidte er varig ervervsumfør når vedtak skal treffes. Dersom skadelidte er i arbeid, har vedkommende ikke rett på kompensasjon etter forskriften.

Videre har skadelidte, på samme måte som etter alminnelig erstatningsrett, en tapsbegrensningsplikt, jf. *Psykolog* (Rt. 2003 s. 1358). Skadelidte plikter å begrense tapet der hvor det er rimelig ut fra en samlet vurdering av vedkommendes situasjon.⁷³ I sakene etter kompensasjonsforskriften må skadelidte som ledd i sin tapsbegrensningsplikt utnytte sin restervervsevne dersom vedkommende delvis kan klare å stå i arbeid. Kravet om at skadelidte må utnytte sin restervervsevne, ble lagt til grunn allerede i den første saken Klagenemnda behandlet, sak 2/2011. Her uttalte Nemnda at «[s]kadelidte har gjennomført flere arbeidstreningstiltak og har selv hatt et sterkt ønske om å komme tilbake i arbeid uten å lykkes».⁷⁴ Etter Nemndas syn hadde skadelidte i saken dermed oppfylt sin tapsbegrensningsplikt. At skadelidte må utnytte sin tapsbegrensningsplikt, er lagt til grunn i andre avgjørelser og danner linjer i Klagenemndas praksis.⁷⁵ Videre har det ved vurdering av om skadelidte har en restervervsevne utkrystallisert seg noen momenter i Klagenemndas praksis som skal ses hen til, herunder skadelidtes nå-situasjon, skadelidtes alder, hvorvidt behandling vil kunne bedre skadelidtes situasjon,

⁶⁹ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 475.

⁷⁰ Forsvarsdepartementets tolkningsnotat 22. november 2010 s. 2.

⁷¹ Forsvarsdepartementets tolkningsnotat 22. november 2010 s. 2.

⁷² Klagenemndas vedtak i sak 9/2013, se også sak 3/2013.

⁷³ Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 481.

⁷⁴ Klagenemndas vedtak i sak 2/2011.

⁷⁵ Se Klagenemndas vedtak i sak 11/2011, 13/2011, 27/2011, 35/2011, 34/2013, 2/2014 og 5/2014.

hvorvidt skadelidte har vært villig til å ta imot behandling samt om lidelsen berører skadelidtes daglige virke.⁷⁶

3.3.2 Den ervervsmessige uførhet må være «varig»

Den ervervsmessige uførheten må være «varig», jf. kompensasjonsforskriften § 3. Begrepet «varig» kan på samme måte som ved den psykiske belastningsskaden forstås som at den ervervsmessige uførheten må vedvare over lang tid, eventuelt for alltid. Ved ervervsmessig uførhet er det imidlertid naturlig å legge til grunn at uførheten må være endelig og at det dermed ikke er grunn til å tro at skadelidte vil få tilbake ervervsevnen.⁷⁷

I Forsvarsdepartementets tolkningsnotat fremgår en rekke momenter som skal tas i betraktning ved vurderingen av om ervervsevnen er varig. Det presiseres at det skal ses hen til hva som har skjedd etter at uførheten oppsto, og til det som kan ventes å skje i fremtiden.⁷⁸ Videre fremheves det at skadelidtes sannsynlige fremtidige ervervsevne er sentral i vurderingen og at det skal legges vekt på «den psykiske skadens varighet, hvor lenge vedkommende har vært helt eller delvis arbeidsufør, hvilke tiltak som gjennom folketrygden er gjennomført og resultatet av slike tiltak».⁷⁹ Det bemerkes også at det må ses hen til spesialistens vurdering av ervervsevnen.

Spørsmålet om hvorvidt skadelidte tilfredsstilte kravet til «varig» ervervsmessig uførhet ble vurdert av Klagenemnda i behandling av sak 2/2011. I saken var tvistespørsmålet om skadelidte var varig ervervsmessig ufør eller om han hadde en restervervsevne han var i stand til å utnytte. Skadelidte i saken hadde vært arbeidsufør i syv år. I saken uttalte Klagenemnda at «[s]elv om det ikke kan oppstilles noe klart tidskrav til uførhetens lengde, må tidsperspektivet være et viktig moment i den konkrete vurderingen [...] Det sentrale spørsmålet for nemnda er om skadelidte på et tidspunkt frem i tid vil komme tilbake i arbeid og eventuelt når dette kan forventes».⁸⁰ Det siterte er fulgt opp i senere avgjørelser avsagt av Klagenemnda og danner linjer i praksis, se Klagenemndas vedtak i sak 11/2011, 13/2011, 34/2013 og 5/2014. Ved vurderingen av om kravet til «varig» ervervsmessig uførhet er oppfylt skal det altså ses hen til om skadelidte på et tidspunkt frem i tid vil kunne komme tilbake i arbeid og eventuelt når dette kan forventes.

⁷⁶ Se Klagenemndas vedtak i sak 11/2011, 13/2011, 27/2011, 35/2011, 34/2013, 2/2014 og 5/2014.

⁷⁷ Klagenemndas vedtak i sak 41/2011.

⁷⁸ Forsvarsdepartementets tolkningsnotat av 22. november 2010 s. 2.

⁷⁹ Forsvarsdepartementets tolkningsnotat av 22. november 2010 s. 2.

⁸⁰ Klagenemndas avgjørelse i sak 2/2011.

Til sammenligning skal nevnes at begrepet «varig» er anvendt i folketrygdloven § 12-7. Etter bestemmelsen er det krav om at inntektsevnen må være varig nedsatt dersom skadelidte skal ha rett til uførepensjon. Det er i forarbeidene til bestemmelsen lagt til grunn at begrepet «varig» tilsier ca. syv år.⁸¹ I praksis vurderes ervervsuførheten på samme måte ved begge ordninger, herunder hva som er mest sannsynlig fremtidig utvikling basert på en bred vurdering i hver enkelt sak.⁸²

Ettersom kompensasjonsforskriften behandler krav som ligger langt tilbake i tid, er det naturlig at skadelidte i noen tilfeller vil ha oppnådd pensjonsalder når vedkommende søker om erstatning etter forskriften. Problemstillingen blir dermed om det faktum at skadelidte har oppnådd pensjonsalder innebærer at vedkommende ikke kan anses varig ervervsmessig ufør. Spørsmålet om betydningen av oppnådd pensjonsalder ble behandlet i sak 1/2013. Statens pensjonskasse hevdet at skadelidte var alderspensjonist, mottok alderspensjon og følgelig ikke kunne anses som varig ervervsufør på oppgjørstidspunktet. Nemnda var uenig i at det skulle tillegges betydning at skadelidte var blitt pensjonist og uttalte at det ikke er noen aldersbegrensning for retten til kompensasjon etter forskriften. Uttalelsen tilsier at det forhold at skadelidte er blitt alderspensjonist ikke skal tillegges betydning.⁸³

3.4 Nærmere om betydningen av spesialisterklæring

Av kompensasjonsforskriften § 3 annet ledd følger det et materielt vilkår om at det ved vurderingen av om det foreligger årsakssammenheng må fremlegges en spesialisterklæring utarbeidet i samsvar med mandat fra Forsvarsdepartementet.

Det følger av forarbeidene at det ble ansett nødvendig å stille strengere krav til dokumentasjon av årsakssammenheng enn det som gjaldt etter forskrift om billighetserstatning. Dermed ble det bestemt at det etter kompensasjonsforskriften skulle gjelde et krav om fremleggelse av spesialisterklæring.⁸⁴ Etter forskrift om billighetserstatning er det tilstrekkelig med erklæring fra fastlege.⁸⁵

Mandatet er utformet med utgangspunkt i standardmandatet utarbeidet av Røsæg-utvalget i NOU 2000: 23 (som benyttes i forsikringssaker), men er tilpasset noe for å passe med forskriftens betingelser for kompensasjon.⁸⁶ I mandatet, som er utarbeidet av Forsvarsdeparte-

⁸¹ Ot.prp. nr. 102 (2001–2002) s. 28.

⁸² Kjønstad (2007) s. 544–545.

⁸³ Om betydningen av skadelidtes alder, se også Klagenemndas vedtak i sak 5/2011 og 6/2011.

⁸⁴ Ot.prp. nr. 68 (2008–2009) s. 49.

⁸⁵ Ot.prp. nr. 68 (2008–2009) s. 48.

⁸⁶ Brynildsen (2014).

mentet fremgår at sosiale og familiære forhold (inkludert barn, ektefelle og forhold til nære pårørende) bør bli belyst.⁸⁷ Etter standardmandatet skal dette kun fremgå i den grad det anses relevant. Videre fremgår det av mandatet utarbeidet av Forsvarsdepartementet at personlighetstrekk (inkludert mestring av sykdom, livsendringer og eventuelle andre belastninger) bør fremgå av spesialisterklæringen,⁸⁸ dette er ikke særskilt nevnt i standardmandatet. Utover de nevnte forhold samsvarer imidlertid det særskilte mandatet utarbeidet av Forsvarsdepartementet i stor grad med standardmandatet. Ved innhentelse av spesialisterklæring har Klagenemnda presisert at det skal skje i et samarbeid mellom skadelidte og Statens pensjonskasse. Til illustrasjon skal nevnes sak 3/2011 der Klagenemnda fant at det måtte innhentes en ny spesialisterklæring da foreliggende erklæring ble ansett mangelfull. Nemnda uttalte i saken at innhentelse av spesialisterklæring «må skje i samarbeid mellom skadelidte og SPK».⁸⁹ Det siterte er lagt til grunn i andre avgjørelser avsagt av Klagenemnda og danner linjer i praksis.⁹⁰ Sivilombudsmannen konkluderte i uttalelse av 20. mai 2013 med at psykiateren var inhabil etter fvl. § 6 annet ledd for å ha rolle som sakkyndig i kompensasjonssaker. I sak 10/2013 var psykiateren benyttet og skadelidte anførte primært at sivilombudsmannens uttalelse om at psykiateren var inhabil var en bristende forutsetning for avtalen, slik at det måtte legges til grunn at skadelidte hadde rett på kompensasjon etter forskriften. Subsidiært ble det anført at saken skulle hjemvises til ny behandling hos Statens pensjonskasse. Skadelidtes subsidiære anførsel ble tatt til følge og Nemnda hjemviste saken til ny behandling.

Det finnes tilfeller hvor det allerede er utarbeidet spesialisterklæringer i forbindelse med andre krav.⁹¹ Spørsmålet blir dermed hva som skal til for at tidligere erklæringer kan legges til grunn. I Klagenemndas avgjørelse i sak 4/2011 var det ikke utarbeidet spesialisterklæring i samsvar med særskilt mandat utarbeidet av Forsvarsdepartementet. Nemnda uttalte imidlertid i saken at «[d]a det i andre anledninger er utarbeidet spesialisterklæringer, synes skadelidtes sykdomsbilde tilstrekkelig opplyst for nemden».⁹² Nemndas uttalelse tilsier at dersom sykdomsbildet er tilstrekkelig opplyst når saken skal behandles av Klagenemnda vil det ikke være nødvendig å innhente spesialisterklæring.

Klagenemnda har imidlertid plikt til å sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes, jf. fvl. § 17. I sak 4/2011 fremmet skadelidte krav etter 65 G-ordningen. I saken

⁸⁷ Se vedlegg 2.

⁸⁸ Se vedlegg 2.

⁸⁹ Klagenemndas vedtak i sak 3/2011.

⁹⁰ Klagenemndas vedtak i sak 25/2011, 36/2011, 16/2012, 17/2012, 20/2012, 4/2011 (vedtak besluttet 18. mars 2013), 1/2013 og 5/2013.

⁹¹ Brynildsen (2014).

⁹² Klagenemndas avgjørelse i sak 4/2011 (vedtak besluttet 15. desember 2011), se også sak 8/2014.

anførte Statens pensjonskasse at det ikke var nødvendig å innhente spesialisterklæring da det hadde gått 33 år siden skadelidte var i tjeneste og følgelig at en erklæring ikke ville bøte på mangelen på tidsnære bevis. I saken uttalte Klagenemnda at «[d]et er ikke utarbeidet spesialisterklæring i samsvar med særskilt mandat utarbeidet av Forsvarsdepartementet (FD). Det er et absolutt krav etter forskriften at en slik spesialisterklæring innhentes [...] Det forutsettes at SPK innhenter ny spesialisterklæring i henhold til forskriften § 3, 2.ledd og etter FDs mandat».⁹³ Det siterte er presisert i en rekke saker Klagenemnda har behandlet og danner linjer i praksis.⁹⁴ I tilfeller hvor spesialisterklæringen ikke besvarer mandatet vil følgelig saken bli hjemvist til ny behandling hos Statens pensjonskasse.

⁹³ Klagenemndas vedtak i sak 4/2011 (vedtak besluttet 18. mars 2013).

⁹⁴ Se bl.a. Klagenemndas vedtak i sak 3/2011, 8/2011, 11/2011, 25/2011, 36/2011, 8/2012, 16/2012, 28/2013 og 13/2014.

4 Årsakssammenheng og bevis

4.1 Nærmere om krav til årsakssammenheng

Det følger av kompensasjonsforskriften § 3 første ledd at skadelidte må ha blitt påført en psykisk belastningsskade «som følge av» tjenestegjøring i internasjonal operasjon samt at den psykiske belastningsskaden «må ha medført» varig ervervsmessig uførhet. Begrepene statuerer krav til årsakssammenheng. Det følger videre av bestemmelsen annet ledd at alminnelige krav til årsakssammenheng gjelder.

4.1.1 Psykisk belastningsskade «som følge av» tjenestegjøring

At den psykiske belastningsskaden må ha oppstått «som følge av» tjeneste i internasjonal operasjon kan ut fra en naturlig språklig forståelse forstås som at tjenestegjøringen i internasjonal operasjon må være årsak til at skadelidte i dag har en psykisk belastningsskade.

Det fremgår av forarbeidene til fpl. § 12, som benytter tilsvarende ordlyd, at det ikke er tilstrekkelig at skaden eller sykdommen er oppstått under tjenestegjøringen.⁹⁵ Det kreves en sterkere tilknytning til tjenesten.⁹⁶

Det må etter dette vurderes hvorvidt skaden oppstod som følge av tjenesten eller om den ville ha oppstått uavhengig av skadelidtes tjenestegjøring. Arvelige sykdommer som tilfeldigvis manifesterer seg mens skadelidte oppholder seg i operasjonsområdet kan ikke anses å ha oppstått som følge av tjenestegjøringen, og dette er uttrykkelig presisert i forarbeidene.⁹⁷ Som eksempel på et tilfelle der skadelidte var arvelig disponert for en psykisk lidelse skal nevnes Klagenemndas avgjørelse i sak 29/2011. Skadelidte led av en bipolar lidelse⁹⁸ og spørsmålet var om den bipolare lidelsen kunne danne grunnlag for kompensasjon under forskriften. Nemnda bemerket at det ikke var påvist eller på annen måte dokumentert noen medisinsk årsakssammenheng mellom den bipolare lidelsen og de belastende hendelser. Nemnda uttalte etter dette at «[p]sykiske skader eller sykdommer som manifesterer seg under tjenesten, men som har sin årsak i andre forhold som arvelige disposisjoner eller påkjenninger før tjenesten, er ikke omfattet av forskriften».⁹⁹

⁹⁵ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 40.

⁹⁶ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 40.

⁹⁷ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 40.

⁹⁸ «Bipolar lidelse» er en betegnelse på manisk-depressiv psykose. Ved bipolare lidelser er personen i perioder upåfallende, i andre perioder deprimert eller oppstemt (hypoman, manisk), jf. Nylenna et al. (2007) s. 202–203.

⁹⁹ Klagenemndas vedtak i sak 29/2011, se også sak 19/2012.

Videre omfattes ikke skader eller sykdom som er forårsaket av sivile hendelser i fritiden.¹⁰⁰ I forarbeidene nevnes som eksempel at skadelidte pådrar seg en psykisk belastningsskade i forbindelse med et barslagsmål.¹⁰¹ Det er ikke grunn for å verne slike hendelser særskilt, da de omfattes av andre regler, for eksempel reglene om voldsoffererstatning.¹⁰² Til illustrasjon skal nevnes sak 21/2013. Skadehendelsene skjedde i forbindelse med festing hvor store mengder rusmidler var involvert. I saken uttalte Klagenemnda at «[d]et er intet ved hendelsene som kan relateres til tjenestegjøringen og den risikoen tjeneste i x innebar» og at «[d]et er således ikke tjenestegjøringens farepotensial som har realisert seg».¹⁰³ Forholdet ble etter dette ikke ansett for å falle inn under forskriftens virkeområde. Dersom skadelidte har fått en psykisk belastningsskade på grunn av hendelser som ikke har tilstrekkelig tilknytning tjenesten, er kravet til årsakssammenheng ikke oppfylt og skaden vil ikke være dekningsmessig etter kompensasjonsforskriften.

Dersom det foreligger årsakssammenheng mellom tjenesten og skadelidtes psykiske belastningsskade, må det vurderes hvorvidt årsakssammenheng er adekvat.¹⁰⁴ Det vil dermed ikke foreligge ansvar dersom skaden er en så upåregnelig, fjern og avledet følge av den skadevoldende handling at det ikke er rimelig å knytte ansvar til den jf. *Schizofreni* (Rt. 2007 s. 172, avsnitt 66). At årsakssammenheng må være adekvat, følger av flere nemndsavgjørelser og danner linjer i praksis.¹⁰⁵

4.1.2 Skaden «må ha medført» varig ervervsmessig uførhet

Det fremgår av kompensasjonsforskriften at den psykiske belastningsskaden må ha medført varig ervervsmessig uførhet, jf. kompensasjonsforskriften § 3. At den psykiske belastningsskaden «må ha medført» varig ervervsmessig uførhet kan ut fra en naturlig språklig forståelse forstås som at den psykiske belastningsskaden må ha ført til at skadelidte har falt utenfor arbeidslivet. Dersom uførheten ikke kan tilbakeføres til tjenesterelaterte psykiske belastningsskader, er kravet til årsakssammenheng ikke oppfylt. Det er videre et krav om at skadelidte ikke ville ha falt helt ut av arbeidslivet uansett dersom tjenesten tenkes borte.

¹⁰⁰ Bynildsen (2014).

¹⁰¹ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 40.

¹⁰² Klagenemndas vedtak i sak 21/2013.

¹⁰³ Klagenemndas vedtak i sak 21/2013.

¹⁰⁴ For nærmere redegjørelse av adekvanskravet, se Lødrup (medf. Kjelland) 2009 s. 369 flg., Nygaard (2007) s. 354 flg.

¹⁰⁵ Se bl.a. Klagenemndas vedtak i sak 40/2011, 13/2012 og 14/2013.

I Klagenemndas sak 4/2011 var tvistespørsmålet hvorvidt hele uførheten kunne tilbakeføres til de tjenesterelaterte psykiske belastningsskadene. Nemnda presiserte at «[e]rstatningsretten bygger på betingelseslæren», og at «[e]tter betingelseslæren vil den psykiske belastningsskaden være årsak til hele skadelidte ervervsuførhet dersom den har vært en nødvendig og tilstrekkelig betingelse for uførhetens inntreden».¹⁰⁶ Klagenemndas uttalelser i saken er fulgt opp i en rekke avgjørelse avsagt av Nemnda og danner linjer i praksis.¹⁰⁷ Det skal kort nevnes at Nemndas formuleringsmåte ikke er helt treffende da «nødvendig betingelse» og «tilstrekkelig betingelse» er nøkkelbegreper i årsakslæren. Betingelseslæren etterspør kun om ansvarshendelsen var en «nødvendig betingelse».¹⁰⁸ Begrepet «tilstrekkelig betingelse» går på den annen side på årsakskonkurranse der betingelseslæren ofte kommer til kort.¹⁰⁹

Dersom skadelidte har sannsynliggjort at vedkommende er påført en varig psykisk belastningsskade og varig ervervsmessig uførhet som følge av tjenestegjøring i internasjonal operasjon vil det ofte oppstå spørsmål om hele uførheten kan tilbakeføres til tjenestegjøringen eller om skadelidte uansett ville blitt helt eller delvis ufør. Staten anfører for eksempel at skadelidtes latente sårbarhet ville ha realisert seg uavhengig av ansvarshendelsen eller skadelidte kan ha vært utsatt for en etterfølgende ulykke.¹¹⁰ I slike tilfeller må det foretas en vurdering av hvorvidt andre omstendigheter ville ført til at skadelidte uansett ville blitt helt eller delvis ervervsmessig ufør uavhengig av tjenestegjøringen i internasjonal operasjon.

Hvis det blir lagt til grunn at skadelidtes psykiske belastningsskade har vært en nødvendig og tilstrekkelig betingelse for at han i dag er 100 prosent varig ervervsmessig ufør, har vedkommende rett på full kompensasjon etter forskriften. Dersom det på den annen side blir bevist at skadelidte uansett ville ha blitt delvis ufør som følge av andre forhold som ikke skyldes den psykiske belastningsskaden, vil skadelidte bare ha krav på delvis kompensasjon etter forskriften, jf. *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473). Til illustrasjon skal nevnes Klagenemndas behandling av sak 4/2011 der skadelidte hadde en bipolar lidelse type II,¹¹¹ som ikke hadde sammenheng med den internasjonale tjenestegjøringen. Nemnda fant at skadelidte ville hatt en ervervsuførhet på 20 prosent dersom FN-tjenesten tenkes borte. Skadelidte hadde etter dette krav på kompensasjon etter en uførhetsgrad på 80 prosent. Dersom det imidlertid blir bevist at skade-

¹⁰⁶ Klagenemndas vedtak i sak 4/2011 (vedtak besluttet 15. desember 2011).

¹⁰⁷ Se bl.a. Klagenemndas vedtak i sak 6/2011, 19/2011, 20/2011, 30/2011, 11/2013, 32/2013, 36/2013 og 6/2014.

¹⁰⁸ Se Lødrup (medf. Kjelland) s. 329 flg.

¹⁰⁹ Se Kjelland (2008) kap. 3 og kap. 6.

¹¹⁰ Kjelland (2014) s. 19–20.

¹¹¹ «Bipolar lidelse type II» er en form for bipolar lidelse som kjennetegnes ved at personen har perioder med dype depresjoner som svarer til de som finnes ved bipolar type I, men de oppstømte periodene er i motsetning til de ved bipolar type I mindre markerte, jf. Nylenna et al. (2007) s. 204.

lidte ville falt helt ut av arbeidslivet også om tjenesten tenkes borte tilkommer skadelidte ingen kompensasjon.

4.1.3 Nærmere om betydningen av at skadelidte er spesielt utsatt for skade

Særlig sårbarhet forstås som at skadelidte på grunn av en fysisk og/eller psykisk disposisjon i større grad er mottakelig for skade enn det som er normalt.¹¹² I flere av sakene som er behandlet av Klagenemnda har det vist seg at det foreligger en slik særlig sårbarhet hos skadelidte som har ført til at vedkommende er mer mottakelig for at det skjer en skade.

Hovedregelen i norsk rett er at skadevolder må ta skadelidte som han/hun er¹¹³ og dette alminnelige prinsipp («sårbarhetsprinsippet») er også lagt til grunn av Klagenemnda ved behandling av saker etter kompensasjonsforskriften.¹¹⁴ Det må imidlertid være tjenestegjøringen i internasjonal operasjon som har realisert skadelidtes særlige sårbarhet. Nemnda har i sin praksis uttalt at «[d]ersom sårbarheten har realisert seg i en medisinsk invaliditet som forelå forut for den skadevoldende begivenhet, eller disposisjonen for utviklingen av sykdom eller skade har vært en vesentlig og aktivt virkende årsaksfaktor ved utviklingen av den aktuelle skade, skal den dog hensynstas».¹¹⁵ Sårbarhetsprinsippet kompenserer ikke for manglende årsakssammenheng.¹¹⁶ Til illustrasjon skal nevnes Klagenemndas behandling av sak 4/2012. I saken ble det lagt til grunn at skadelidte hadde en sårbarhet for alkohol- og rusmisbruk som hadde manifestert seg før tjenesten og som hadde hatt innvirkning på vedkommendes ervervs- evne og funksjonsnivå. Det forelå ikke årsakssammenheng og skadelidte ble følgelig ikke tilkjent kompensasjon etter forskriften.

Dersom det blir lagt til grunn at det er tjenesten som har utløst skadelidtes særlige sårbarhet har skadelidte i utgangspunktet rett på kompensasjon etter forskriften. Det må imidlertid også vurderes om skadelidte uavhengig av tjenestegjøringen ville ha utviklet den psykiske lidelsen. Selv om tjenesten er utløsende årsak, vil den ikke være en nødvendig betingelse dersom skadelidtes særlige sårbarhet uansett ville realisert seg, men på et senere tidspunkt.¹¹⁷ Sårbarhetsprinsippet rekker ikke så langt at skadevolder må ta skadelidte som han/hun blir.¹¹⁸ Til illustrasjon skal nevnes Klagenemndas behandling av sak 40/2011 der skadelidte i tillegg til PTSD hadde utviklet den psykiske lidelsen schizofreni. Nemnda kom i saken til at tjenesten hadde

¹¹² Kjelland (2008) s. 17.

¹¹³ *Rossnes* (Rt. 1997 s. 1, på s. 8.) Dommen er avsagt under dissens, men på dette punktet var det enighet.

¹¹⁴ Se Klagenemndas vedtak i sak 18/2011, 20/2011, 40/2011, 4/2012, 13/2012, 5/2013, 7/2013, 8/2013, 14/2013, 20/2013 og 31/2013.

¹¹⁵ Se Klagenemndas vedtak i sak 18/2011, se også sak 20/2011, 4/2012, 7/2013, 8/2013 og 20/2013.

¹¹⁶ Kjelland (2008) s. 429.

¹¹⁷ Se bl.a. Klagenemndas vedtak i sak 40/2011, 13/2012, 14/2013, 22/2013 og 30/2013.

¹¹⁸ Kjelland (2014) s. 21.

utløst en latent sårbarhet for schizofreni og fant ikke holdepunkter for å legge til grunn som bevist at skadelidte etter en tid uansett ville blitt helt eller delvis ufør som følge av schizofreni. Nemnda presiserte at det ikke kunne ses bort ifra at skadelidte uansett ville ha utviklet symptomer for schizofreni, men at det ikke var holdepunkter for å konkludere med at lidelsen ville hatt innvirkning på ervervsevnen. Skadelidte ble følgelig tilkjent full kompensasjon etter kompensasjonsforskriften § 4.

4.2 Nærmere om bevisvurdering, bevisbyrde og beviskrav

4.2.1 Bevisvurderingen

Hovedregelen i norsk rett er at retten ved en fri bevisvurdering skal fastsette det saksforhold avgjørelsen i den enkelte sak bygger på, jf. lov 17. juni 2005 nr. 90 om meklings og rettergang i sivile tvister («tvl.») § 21-2 første ledd. Retten står etter dette fritt ved vurderingen av bevisene.¹¹⁹ Prinsippet om fri bevisvurdering gjelder likeså som utgangspunkt etter alminnelig erstatningsrett, jf. *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64) og er også lagt til grunn ved Klagenemndas og domstolenes behandling av saker etter kompensasjonsforskriften § 3.¹²⁰

Bevismaterialet er imidlertid ofte sammensatt og bevisene kan ha ulik kvalitet og vekt.¹²¹ I alminnelig erstatningsrett er dokumentasjon fra tiden nær det forhold som kartlegges ansett som særlig viktige bevis ved bevisbedømmelsen, jf. *Lie* (Rt. 1998 s. 1565, s. 1570). Informasjon fra partene eller andre med tilknytning til partene vil gjerne bli ansett som mindre viktige bevis dersom de står i motstrid til eller endrer det bildet som uavhengige og mer begivenhetsnære bevis gir.¹²²

Det kan være utfordrende for de skadelidte som søker kompensasjon etter kompensasjonsforskriften å bringe til veie tidsnære bevis. Ettersom det kan ta tid før de psykiske senskadene blir merkbare for skadelidte, kan det gå flere år før vedkommende oppsøker lege. Det kan dermed bli vanskelig å dokumentere at vedkommende er påført en psykisk belastningsskade som følge av tjenestegjøring i internasjonal operasjon.

Det fremgår av Forsvarsdepartementets tolkningsnotat av 22. november 2010 at beviskravet skal praktiseres lempeligere under kompensasjonsforskriften enn et krav under det alminnelig erstatningsrettslige grunnlag ved spørsmålet om årsakssammenheng mellom psykisk belastningsskade og tjenestegjøring i internasjonal operasjon.¹²³ Det er imidlertid ikke presisert

¹¹⁹ Se Robberstad (2013) s. 256.

¹²⁰ Se bl.a. Romsdal tingretts avgjørelse 13. januar 2015 hvor dette er nevnt spesifikt.

¹²¹ Kjelland (2011) s. 94.

¹²² *Lie* (Rt. 1998 s. 1565 på s. 1570).

¹²³ Forsvarsdepartementets tolkningsnotat av 22. november 2010 s. 1–2.

nærmere hvorvidt det lempeligere beviskrav tilsier at det vil være tilstrekkelig med mindre enn 50 prosent sannsynlighet for å konstatere årsakssammenheng eller hvorvidt det lempeligere krav til bevis retter seg mot omfang av bevis som må fremskaffes for å sannsynliggjøre årsakssammenheng.¹²⁴

Tolkningsnotatet er av Klagenemnda både anvendt slik at det er tilstrekkelig med mindre enn 50 prosent sannsynlighet og slik at det gjelder et lempeligere krav til omfang av bevis. I sak 25/2013 la Nemnda til grunn at innholdet i det lempeligere beviskrav tilsier at det kreves en lavere grad av sannsynlighet for å konstatere årsakssammenheng mellom tjenesten og den psykiske belastningsskaden. I Klagenemndas behandling av sak 33/2013 ble på den annen side lempelighetskravet anvendt slik at det gjelder lempeligere krav til omfang av bevis.

Forsvarsdepartementet kom imidlertid med et presiserende tolkningsnotat av 7. november 2014 med anvisning om hvordan det lempeligere beviskrav skal forstås. Det fremgår av tolkningsnotatet at lempelighetskravet skal anvendes slik at skadelidtes forklaring, sammenholdt med det øvrige bevisbildet, i saker etter forskriften vil kunne gi grunnlag for kompensasjon, og da slik at mangel på tidsnære bevis ikke i seg selv skal føre til avslag på kompensasjonskrav. Det fremheves imidlertid at dersom det foreligger tidsnære bevis som gir en forsvarlig bedømmelse av årsaken til personellets plager, er man utenfor området for tolkningsanvisningen, og her gjelder de alminnelige regler om bevis.¹²⁵

En slik forståelse av det lempeligere beviskrav ble videre lagt til grunn i Gulating lagmannsrett dom av 9. desember 2014 (LG-2014-040180), ved overprøvelse av Klagenemndas vedtak i sak 15/2012. Spørsmålet i saken var om det var årsakssammenheng mellom skadelidtes psykiske plager og tjenestegjøring i internasjonal operasjon. Retten la i saken til grunn at lempelighetskravet kan ha betydning for kravet til *bevisomfang*, ved at det etter kompensasjonsforskriften er akseptert en spesialisterklæring som bevis for årsakssammenheng. Men dersom det foreligger andre bevis, skal det gjøres en full prøving av de bevis som foreligger. Videre påpekte retten at lempelighetskravet kan ha betydning for *bevisbedømmelsen*, slik at fravær av tidsnære bevis ikke i seg selv er til hinder for kompensasjon.¹²⁶ Dersom det foreligger tidsnære bevis, ble det påpekt at de alminnelige bevisregler gjelder.

Det samlede rettskildebildet tilsier at det i sakene etter kompensasjonsforskriften skal gjelde alminnelige krav til sannsynlighetsovervekt, og at lempelighetskravet får betydning ved krav

¹²⁴ Dette er utførlig behandlet i en tidligere studentavhandling, se Johansen (2014) s. 30 flg.

¹²⁵ Forsvarsdepartementets tolkningsnotat av 7. november 2014 s. 2–3.

¹²⁶ Gulating lagmannsrett dom av 9. desember 2014 (LG-2014-040180).

til omfang av bevis som må fremskaffes for å sannsynliggjøre årsakssammenheng og da også slik at fravær av tidsnære bevis ikke i seg selv er til hinder for kompensasjon.

Kravene til lempeligere bevis gjelder i forhold til årsakssammenheng mellom den psykiske belastningsskaden og tjenesten. Dette taler for at det gjelder et skjerpet beviskrav hva angår spørsmålet om skadelidte uansett ville falt ut av arbeidslivet (dette forhold er det imidlertid staten som har bevisbyrden for og vil bli behandlet nærmere i punkt 4.2.3 nedenfor). I sak 13/2012 uttalte Nemnda at «[d]et gjelder lempeligere krav til bevis for årsakssammenheng, og dette har også relevans for vurderingen av sannsynlighet for en alternativ utvikling om tjenesten tenkes borte». Det gjelder dermed en noe skjerpet bevisbyrde for å sannsynliggjøre at skadelidte uansett ville falt utenfor. Klagenemnda har i flere saker lagt til grunn at det lempeligere beviskrav vil få betydning ved vurderingen av om skadelidte ville falt utenfor uansett.¹²⁷

4.2.2 Beviskrav

Beviskrav forstås som «en betingelse for at en faktumpåstand skal legges til grunn som faktum i en dom».¹²⁸ Det fremgår av kompensasjonsforskriften § 3 annet ledd at det må være «sannsynlighetsovervekt» for at tjeneste i en internasjonal operasjon er årsak til den psykiske belastningslidelsen. At det må foreligge sannsynlighetsovervekt for at en faktumpåstand skal legges til grunn er i tråd med alminnelig erstatningsrett.¹²⁹

Som omtalt har Klagenemnda praktisert lempelighetskravet som fremgår av Forsvarsdepartementets tolkningsnotat av 22. november 2010 ulikt. Det samlede rettskildebildet¹³⁰ taler imidlertid for at det også i sakene etter kompensasjonsforskriften gjelder et krav om at det må foreligge sannsynlighetsovervekt for årsakssammenheng for at skadelidte skal ha rett på kompensasjon etter forskriften. Lempelighetskravet har da ikke betydning for kravet til sannsynlighet.

4.2.3 Bevisbyrde

Hovedregelen ved fastsettelse av bevisbyrde er at det er den som krever erstatning, skadelidte, som har bevisbyrden for at det foreligger årsakssammenheng, jf. *Konkurrenseklausul* (Rt. 2007 s. 817, avsnitt 39).

¹²⁷ Klagenemndas vedtak i bl.a. sak 4/2011, 6/2011, 15/2011, 18/2011, 19/2011, 31/2011 og 33/2013.

¹²⁸ Strandberg (2012) s. 17.

¹²⁹ *P-pille II* (Rt. 1992 s. 64).

¹³⁰ Forsvarsdepartementets presiserende tolkningsnotat av 7. november 2014, sammenholdt med Gulating lagmannsretts avgjørelse i dom 9. desember 2014.

Hovedregelen om at skadelidte har bevisbyrden for at det foreligger årsakssammenheng er også lagt til grunn i Klagenemndas praksis. I sak 4/2011 uttalte Nemnda at «[d]et er skadelidte som bærer bevisbyrden for at det foreligger en slik nødvendig og tilstrekkelig årsakssammenheng».¹³¹ At skadelidte bærer bevisbyrden for at vedkommende oppfyller vilkårene etter forskriften er videre lagt til grunn i samtlige saker Klagenemnda har behandlet og danner linjer i praksis. Skadelidte må dermed sannsynliggjøre at vedkommendes psykiske belastningsskade er oppstått som en følge av deltakelse i internasjonal operasjon og at det er den psykiske belastningsskaden som har medført varig ervervsmessig uførhet.

Det forekommer likevel ofte at kravene etter kompensasjonsforskriften blir vurdert mange år etter tjenesten. Det vil da kunne foreligge dokumentasjon om andre hendelser i skadelidtes liv som kan ha vært årsak til at skadelidte i dag har en psykisk belastningsskade. Spørsmålet blir etter dette hvem som skal ha bevisbyrden for at skadelidte uansett ville blitt psykisk syk.

I *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473) har Høyesterett lagt til grunn at dersom skadevolder hevder at skadelidte uansett ville fått en unormalt negativ sykdomsutvikling, er det skadevolder som bærer bevisbyrden for en slik påstand. Dette er også blitt lagt til grunn i Klagenemndas praksis.¹³² I sak 14/2013 var spørsmålet om skadelidte uansett ville ha utviklet den psykiske lidelsen schizofreni. Klagenemnda uttalte i saken at «SPK bærer bevisbyrden for at lidelsen skadelidte var disponert for, ville blitt utløst selv om man tenker tjenesten borte, jf. Rt. 1999 s. 1473».¹³³ Staten bærer følgelig bevisbyrden for at skadelidte uansett ville blitt psykisk syk.

Det kan videre foreligge informasjon om skadelidtes liv som taler for at skadelidte uansett ville ha blitt helt eller delvis ufør som følge av andre årsaker. Bevisbyrden for at skadelidte uansett ville blitt helt eller delvis ufør påhviler også staten etter alminnelig erstatningsrett, jf. *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473) og dette er også lagt til grunn ved Klagenemnda og rettsapparatets behandling av saker etter kompensasjonsforskriften.

Prinsippet om omvendt bevisbyrde ble lagt til grunn i Bergen tingretts dom av 13. mai 2013 ved overprøvelse av Klagenemndas vedtak i sak 17/2011. Saken gjaldt overprøving av spørsmålet om det var sannsynliggjort at skadelidte uansett ville blitt delvis ervervsmessig ufør. Klagenemnda hadde kommet til at dette var sannsynliggjort. Retten uttaler i dommen at det er staten som har bevisbyrden for at skadelidte ville blitt delvis ervervsmessig ufør dersom tjenesten tenkes borte, og viser så til *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473).

¹³¹ Klagenemndas vedtak i sak 4/2011 (vedtak besluttet 15. desember 2011).

¹³² Se bl.a. Klagenemndas behandling av sak 13/2012, 14/2013 og 22/2013.

¹³³ Klagenemndas vedtak i sak 14/2013.

Klagenemnda har i sin praksis konsekvent lagt til grunn at det er staten som bærer bevisbyrden for at skadelidte uansett ville ha blitt helt eller delvis varig ervervsmessig ufør og dette har følgelig gitt seg utslag i fast og konsistent praksis.¹³⁴

Dersom staten hevder at skadelidte ville falt helt eller delvis ut av arbeidslivet på grunn av andre forhold som ikke skyldes tjenesten, bærer staten etter dette bevisbyrden for det.

4.2.4 Særlig om bevisvurdering etter kompensasjonsforskriften del II

Det følger av kompensasjonsforskriften § 4 a at personell som oppfyller vilkårene etter kompensasjonsforskriften del I og som også oppfyller de beviskrav og bevistema som gjelder etter fpl. § 12 b har rett på kompensasjon etter forskriften del II. Forsvarsdepartementets tolkningsnotat med anvisning om lempeligere krav til bevis gjelder dermed ikke ved krav etter forskriften del II. Bakgrunnen for at det lempeligere beviskravet ikke skal gjelde etter 65 G-ordningen er at den ble innført etter et ønske om å likestille personell som har tjenestegjort før og etter 31. desember 2009.¹³⁵

Det følger av forarbeidene til fpl. § 12 b at det må foreligge sannsynlighetsovervekt for årsakssammenheng mellom skadelidtes psykiske belastningsskade og tjenestegjøring i internasjonal operasjon.¹³⁶ At det skal gjelde et krav om sannsynlighetsovervekt er videre lagt til grunn i Forsvarsdepartementets høringsnotat av 30. mars 2012¹³⁷ og det er også lagt til grunn i Klagenemndas praksis ved vurdering av krav etter 65 G-ordningen.¹³⁸

At det lempeligere beviskrav etter Forsvarsdepartementets tolkningsnotat av 22. november 2010 ikke gjelder etter kompensasjonsforskriften del II, vil ha betydning for de krav som stilles til omfang av bevis.¹³⁹

I høringsnotat av 30. mars 2012 ble det fremholdt at prinsippet om fri bevisbedømmelse skal gjelde, men at dokumentasjon av skaden og årsaksforholdene blant annet gjennom en spesialisterklæring vil måtte tillegges vesentlig vekt i vurderingen.¹⁴⁰ Videre ble det bemerket at

¹³⁴ Se bl.a. Klagenemndas vedtak i sak 4/2011 (vedtak besluttet 15. desember 2011), 6/2011, 19/2011, 28/2011, 31/2011, 34/2011, 1/2012, 6/2012, 12/2012, 17/2013 og 29/2013.

¹³⁵ Se fremstillingen punkt 6.3 nedenfor.

¹³⁶ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 40.

¹³⁷ Høringsnotat av 30. mars 2012 s. 5.

¹³⁸ Se bl.a. Klagenemndas vedtak i sak 18/2012, 20/2012, 5/2013, 7/2013, 30/2013 og 10/2014.

¹³⁹ Se fremstillingen punkt 4.2.3 foran.

¹⁴⁰ Høringsnotat av 30. mars 2012 s. 5.

nedtegnelser foretatt i tid nær opp til den begivenhet eller det forhold som skal kartlegges vil være særlig viktige bevis.¹⁴¹

I Klagenemndas avgjørelse i sak 18/2012 presiserte imidlertid Nemnda først at forskriften § 4 a viser til fpl. § 12 b og at det er en fri bevisbedømmelse som skal legges til grunn slik at Forsvarsdepartementets tolkningsnotat må leses i lys av dette. Det innebærer at man etter en fri vurdering av de bevis som er fremlagt i saken, avgjør hvilket saksforhold som skal legges til grunn for avgjørelsen. Nemnda fastslo etter dette at høringsnotatet ikke kan tolkes slik at det er et objektivt krav om tidsnære bevis, men at det sier noe om ulike bevisers verdi, dersom det foreligger motstrid mellom tidsnære bevis og senere tilkomne bevis. Klagenemndas uttalelse i saken er fulgt opp i flere av de senere sakene Nemnda har behandlet.¹⁴² Klagenemndas praksis tilsier etter dette at det ikke skal være særegne regler for bevisvurderingen for saker som behandles etter 65 G-ordningen, men at vurderingen av bevis etter kompensasjonsforskriften del II skal samsvare med bevisvurderingen etter alminnelig erstatningsrett.

¹⁴¹ Høringsnotat av 30. mars 2012 s. 6.

¹⁴² Klagenemndas vedtak i sak 20/2012, 4/2011 (vedtak besluttet 18. mars 2013), 2/2013, 5/2013, 7/2013, 8/2013 og 14/2013.

5 Erstatningsutmåling

5.1 Erstatningsutmåling etter kompensasjonsforskriften

Reglene om utmåling av kompensasjon begrenset oppad til 35 G reguleres av kompensasjonsforskriften § 4. Det følger av bestemmelsen at det ved 100 prosent varig ervervsmessig uførhet ytes kompensasjon tilsvarende 35 G. Ved lavere ervervsmessig uførhet enn 100 prosent reduseres kompensasjonen tilsvarende. Klagenemndas behandling av sak 13/2011 kan tjene som eksempel. Nemnda uttalte at den ikke kunne imøtekomme kravet om 100 prosent kompensasjon, idet det for Nemnda fremstod som overveiende sannsynlig at skadelidte hadde en restervervsevne vedkommende kunne nyttiggjøre seg. Skadelidte ble ansett å ha en varig ervervsmessig uførhet tilsvarende 80 prosent og hadde følgelig rett på kompensasjon tilsvarende 80 prosent av 35 G.

Reglene om utmåling av kompensasjon begrenset oppad til 65 G reguleres av kompensasjonsforskriften § 4 b. Det er samsvar mellom reglene om utmåling av kompensasjon etter 35 G-ordningen og 65 G-ordningen, jf. kompensasjonsforskriften § 4 og § 4 b. Nemnda har i sin praksis uttalt at kompensasjonsforskriften ikke tar sikte på å dekke fremtidig inntektstap.¹⁴³

Ettersom utmåling etter forskriften avhenger av graden av ervervsmessig uførhet, korresponderer den med reglene om utmåling av yrkesskadeerstatning. Kompensasjon som ytes etter kompensasjonsforskriftens regelverk, skiller seg imidlertid fra andre yrkesskadedekninger ved at kompensasjonen fastsettes basert på nåværende situasjonen.¹⁴⁴

5.2 Dekning av merutgifter

5.2.1 Utgifter til juridisk bistand

Skadelidte har rett på å få dekke «rimelige og nødvendige» utgifter til juridisk bistand i den utstrekning skadelidte kan «dokumentere» psykisk belastningsskade og tjeneste i internasjonal operasjon jf. kompensasjonsforskriften § 10.

At skadelidte må «dokumentere» at vedkommende har en psykisk belastningsskade og har deltatt i internasjonal operasjon, kan ut fra en naturlig språklig forståelse forstås som at vedkommende må fremlegge dokumentasjon som viser at han/hun har fått en psykisk belastningsskade og deltatt i internasjonal operasjon.

Som eksempel på et tilfelle der vilkåret ikke ble ansett oppfylt skal nevnes Klagenemndas behandling av sak 37/2011. Nemnda uttalte i saken at «[n]emnda kan etter en gjennomgang av

¹⁴³ Klagenemndas vedtak i sak 5/2011.

¹⁴⁴ Se fremstillingen punkt 3.3.1 foran.

den foreliggende dokumentasjon ikke se at det foreligger noe i de medisinske journalene som gir grunnlag for å hevde at avdøde har hatt en psykisk belastningsskade» og at «[d]en eneste indikasjon på dette, finnes i skadelidtes egen angivelse i søknad om menerstatning». Klagenemnda konkluderte med at skadelidtes egne angivelser ikke var tilstrekkelige og kravet ble følgelig avslått. Nemndas uttalelse tilsier at det må foreligge medisinsk dokumentasjon som bringer på et rene at skadelidte har en psykisk belastningsskade. Det holder dermed ikke at skadelidte selv fremholder at vedkommende er psykisk syk.

Dernest fremgår det av forskriftens § 10 at utgiftene være «rimelige og nødvendige». «Rimelige og nødvendige» utgifter kan ut fra en naturlig språklig forståelse forstås som at de må være forholdsmessige. Det har i Klagenemndas praksis utkrystallisert seg noen momenter som tas i betraktning ved vurderingen av om utgiftene er å anse som rimelige og nødvendige. Der som det allerede er etablert et advokat/klientforhold i forbindelse med andre krav som følge av samme hendelse, vil det ha relevans for den forventede totale tidsbruk, det må da forventes at advokatene bruker mindre tid på å sette seg inn i saken. Videre må det påregnes at advokaten benytter tid til gjennomgang av spesialisterklæring samt eventuelt annen relevant medisinsk dokumentasjon, dette selv om det er Statens pensjonskasse som i hovedsak forestår innhenting av dokumentasjon i sakene. Om skadelidte vinner eller taper skal videre, isolert sett, ikke ha relevans for vurderingen av hva som har vært rimelig og nødvendig. Det er den juridiske bistanden som ytes som skal vurderes ut fra en rimelighets- og nødvendighetsbetraktning.¹⁴⁵

Nemnda har imidlertid bemerket at selv om det er naturlig å se hen til tidligere praksis ved vurderingen av hva som er rimelig og nødvendig, kan det ikke legges til grunn en norm for hva som er normal størrelsesorden. Det må foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak.¹⁴⁶ Videre er det presisert at det skal mer enn bagatellmessige avvik til før man er utenfor det rimelige og nødvendige.¹⁴⁷ Prosessøkonomiske betraktninger tilsier at det i noen tilfeller vil være rimeligere å tilkjenne utgifter til juridisk bistand enn å bringe slike saker opp for Klagenemnda.

¹⁴⁵ Se klagenemndas vedtak i sak 7/2011 som videre er fulgt opp i andre avgjørelser avsagt av Klagenemnda. Se sak 10/2011, 12/2011, 14/2011, 16/2011, 21/2011, 26/2011, 37/2011, 39/2011, 3/2012, 5/2012, 7/2012, 14/2012, 14/2013, 18/2013, 26/2013, 3/2014 og 14/2014.

¹⁴⁶ Se Klagenemndas vedtak i sak 7/2011, 10/2011, 12/2011, 14/2011, 16/2011, 21/2011, 26/2011, 37/2011, 39/2011, 3/2012, 5/2012, 7/2012, 14/2012, 14/2013, 18/2013, 26/2013, 3/2014 og 14/2014.

¹⁴⁷ Klagenemndas vedtak i sak 5/2012 og 18/2013.

5.2.2 Utgifter til spesialisterklæring

Når skadelidte gjør krav gjeldende etter kompensasjonsforskriften skal det utarbeides en spesialisterklæring, jf. kompensasjonsforskriften § 3 annet ledd.¹⁴⁸ Det følger av kompensasjonsforskriften § 10 at utgifter til utarbeidelse av spesialisterklæring dekkes i den utstrekning utgiftene kan anses «rimelige og nødvendige». «Rimelige og nødvendige» kan på samme måte som ved utgifter til juridisk bistand forstås som at de må være forholdsmessige.

Ettersom det er påkrevet med utarbeidelse av spesialisterklæring, vil utgifter til utarbeidelse av erklæringen i utgangspunktet anses som rimelig og nødvendig. Det kan imidlertid være tilfeller der skadelidte ikke er tilfreds med erklæringen som er fremlagt og ønsker å få utarbeidet en ny erklæring, eventuelt en tilleggserklæring. Spørsmålet blir da hva som skal til for at tilleggsuttalelser anses som rimelige og nødvendige og blir dekket.

I sak 17/2011 ble det vurdert om skadelidte hadde rett til å få dekket utgifter til tilleggsuttalelse fra spesialist. Nemnda bemerket at det ikke var rimelig og nødvendig med tilleggsuttalelse da spørsmålet om årsakssammenheng i saken knyttet seg til en juridisk vurdering. Tilleggsuttalelsen ble heller ikke ansett å ha vært avgjørende for Nemndas vurdering eller konklusjon. Uttalelsene fra Nemnda indikerer at dersom utgifter til tilleggsuttalelse skal anses rimelige og nødvendige må de inneholde informasjon som tilfører noe nytt til saken.

5.3 Forholdet til andre ytelser

Det fremgår av kompensasjonsforskriften § 5 at kompensasjon etter forskriften kommer i tillegg til lovbestemte trygdeytelser og utbetaling av private forsikringer. Av bestemmelsens annet ledd følger imidlertid at utbetaling etter forskriften skal reduseres «krone for krone» dersom det er utbetalt erstatning eller annen kompensasjon for staten for den påførte skade. Dersom skadelidte har fått annen erstatning fra staten for den påførte skade, eksempelvis etter forskrift om billighetserstatning, skal dette da komme til fradrag ved utmåling av erstatning.

Til illustrasjon skal nevnes sak 5/2011. Ved utbetaling av erstatning hadde Statens pensjonskasse samordnet kompensasjon med tidligere utbetalt billighetserstatning og den totale utbetaling av yrkesskadeerstatning. Skadelidte anførte at det kun kan skje samordning post for post. I saken uttalte Nemnda at «[u]tbetaling skal reduseres *krone for krone* dersom det er utbetalt erstatning eller annen kompensasjon fra staten for den påførte skaden. Det innebærer at det ikke er hjemmel for å begrense samordningen til særskilte poster i tidligere utbetaling, men må omfatte brutto erstatning inkludert utbetalt rente og forsinkelsesrente».¹⁴⁹ Skadelidte fikk

¹⁴⁸ Se fremstillingen punkt 3.4 foran.

¹⁴⁹ Klagenemenda vedtak i sak 5/2011 med kursiv og understrekning fra original, se også sak 2/2012.

ikke medhold i sitt krav om at samordning må skje post for post. Erstatning etter kompensasjonsforskriften vil følgelig reduseres krone for krone dersom det er utbetalt annen erstatning fra staten for samme skade uavhengig av om den tidligere erstatningen knytter seg til de samme erstatningspostene eller ikke.¹⁵⁰

5.4 Renter

Ved beregning av kompensasjon etter kompensasjonsforskriften er det folketrygdens grunnbeløp på oppgjørstidspunktet som skal legges til grunn, jf. forskriftens § 4 annet ledd. Ettersom det er folketrygdens grunnbeløp på *oppgjørstidspunktet* som skal legges til grunn, vil det som utgangspunkt ikke være noen finansiell grunn til å tilkjenne renter selv om saksbehandlingen har tatt tid.¹⁵¹ Grunnbeløpet reguleres hvert år i begynnelsen av mai, jf. ftrl. § 1-4. Dersom grunnbeløpet ikke er kjent når vedtak treffes, men utbetaling vil skje etter 1. mai det året, skal Statens pensjonskasse foreta et etteroppgjør så snart det nye grunnbeløpet er kjent.¹⁵² Ettersom kompensasjon beregnes etter folketrygdens grunnbeløp på oppgjørstidspunktet, vil det heller ikke være grunnlag for renter der skadelidte blir tilkjent høyere kompensasjon etter klage. Klagenemndas behandling av sak 4/2011 kan tjene som eksempel. Skadelidtes advokat fremsatte krav om renter på beløpet, beregnet fra Statens pensjonskasses vedtak og frem til betaling. I saken uttalte Nemnda «[s]iden kompensasjonsbeløpet beregnes med grunnlag i någjeldende grunnbeløp, tilkjennes ikke renter på kravet».¹⁵³

Skadelidte vil imidlertid ha krav på forsinkelsesrenter dersom det tar lang tid fra vedtak foreligger til utbetaling skjer. Nemnda har i sin praksis presisert at det løper forsinkelsesrenter fra fire uker etter at Statens pensjonskasse, eventuelt Klagenemnda, har truffet sitt vedtak, med hjemmel i lov om renter ved forsinket betaling m.m. («rentel.») §§ 1 og 2.¹⁵⁴

5.5 Terminvise ytelser

Etter kompensasjonsforskriften § 7 skal utbetalingen som hovedregel gis som en engangsyttelse. Det følger imidlertid videre av bestemmelsen at dersom det samlede beløp utgjør mer enn ni ganger folketrygdens grunnbeløp, kan skadelidte velge å få engangsyttelsen helt eller delvis utbetalt terminvis. Bakgrunnen for skadelidtes rett til å få utbetalt ytelsene terminvis dersom vedkommende ønsker det fremgår av forarbeidene til forsvarspersonelloven.¹⁵⁵ Det heter her

¹⁵⁰ Seks erstatningsposter er aktuelle ved personskade, herunder erstatning for lidt (påført) inntektstap, erstatning for lidt (påførte) utgifter, erstatning for redusert inntektsevne (tap i fremtidig erverv), merutgifter i fremtiden, ménerstatning og oppreisning, jf. Lødrup (medf. Kjelland) 2009, s. 463–464.

¹⁵¹ Brynildsen (2014).

¹⁵² Klagenemndas vedtak i sak 2/2011, 6/2011, 18/2011, 27/2011 og 34/2011.

¹⁵³ Klagenemndas vedtak i sak 4/2011 (vedtak besluttet 15. desember 2011). Se også sak 9/2011.

¹⁵⁴ Klagenemndas vedtak i sak 4/2011, 20A/2011, 34/2011 og 7/2012.

¹⁵⁵ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 44.

at noen skadelidte erfaringsmessig har problemer med å disponere erstatningsbeløpene de mottar.¹⁵⁶ Det ble antatt at utmåling av erstatning som løpende ytelser ville hjelpe de mest sårbare skadelidte med å disponere erstatningsutbetalingen.¹⁵⁷

Til sammenligning skal nevnes at erstatning etter alminnelig erstatningsrett som hovedregel skal gis som en engangsyttelse. Erstatning i terminvise ytelser gis imidlertid etter skl. § 3-9 dersom «særlige grunner» taler for det. Det fremgår av forarbeidene at forkortet levetid kan være eksempel på en slik særlig grunn.¹⁵⁸ At forkortet levetid er ansett som en «særlig grunn» som faller inn under bestemmelsen i skl. § 3-9, er det imidlertid kommet sterke reaksjoner på. I Prop. 47 L (2014–2015) er det foreslått å endre bestemmelsen i skl. § 3-9 slik at forkortet levetid ikke skal anses som en «særlig grunn» etter første punktum.¹⁵⁹

5.6 Etteroppgjør ved endring i ervervsmessig uførhet

Av kompensasjonsforskriften § 8 fremgår at skadelidte kan kreve etteroppgjør dersom den varige ervervsmessige uførhetsgraden som følge av skaden «endrer seg vesentlig».¹⁶⁰ Det heter videre at kravet om etteroppgjør må fremsettes innen fem år etter at oppgjøret var avsluttet.¹⁶¹ At den varige ervervsmessige uførhetsgrad som følge av skaden «endrer seg vesentlig» kan ut fra en naturlig språklig forståelse forstås som at skadelidte blir skadelidende i vesentlig større grad enn hva som var tilfellet da vedtaket ble truffet.

Som eksempel på et forhold som ikke ble ansett å falle inn under bestemmelsen skal nevnes Klagenemndas avgjørelse i sak 2/2011. Bestemmelsen ble ikke ansett anvendelig ettersom det hadde skjedd svært lite endringer i sykdomsbildet. I saken uttalte Nemnda at «[a]ldgangen til etteroppgjør innen fem år etter kompensasjonsforskriften § 8 forutsetter at det skjer en vesentlig endring som følge av skaden».¹⁶² Skadelidte ble i saken tilkjent full kompensasjon etter kompensasjonsforskriften § 4. Uttalelsen fra Nemnda tilsier at det skal en del til for å nå frem med et krav etter bestemmelsen.

Til sammenligning skal nevnes at det gjelder en tilsvarende regel etter alminnelig erstatningsrett, jf. skl. § 3-8. Det fremgår av bestemmelsen at et avsluttet oppgjør om ménerstatning eller tap i framtidig erverv eller utgifter, kan kreves opptatt til ny behandling hvis en forverring av

¹⁵⁶ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 44.

¹⁵⁷ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 44.

¹⁵⁸ Ot.prp. nr. 4 (1972–1973 s. 16–17). Se også NOU 2011: 16 s. 179.

¹⁵⁹ Prop. 47 L (2014–2015) s. 9.

¹⁶⁰ Kompensasjonsforskriften § 8.

¹⁶¹ Kompensasjonsforskriften § 8.

¹⁶² Klagenemndas vedtak i sak 2/2011.

skadelidtes helse rokker ved det som ble lagt til grunn for oppgjøret, og det er «klar sannsynlighetsovervekt» for at dette vil gi rett til en «vesentlig» høyere erstatning.

6 Utvalgte empiriske undersøkelser

6.1 Mål og metode

Formålet med den empiriske analysen er å kartlegge styrken i erstatningsvernet basert på en undersøkelse av hvordan den erstatningsrettslige ordningen med en egen klagenemnd fungerer i praksis. Det vil herunder bli sett på utvikling i antall saker, hva slags type spørsmål som er kommet opp, hvor mange som har fått medhold og på hvordan rettighetene er.

I den rettsdogmatiske delen av oppgaven, del I, er det tatt utgangspunkt i alminnelige juridisk metode. I del II er kartleggingen av krigsveteraners reelle erstatningsrettslige vern foretatt gjennom empiriske undersøkelser. De empiriske undersøkelsene består av flere delanalyser. For å dekke analyseformålet har jeg anvendt *kvantitativ* metode. Jeg har herunder analysert alle vedtak fattet av Klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning for perioden 2011–2014. Vedtakene er publisert på regjeringens nettside¹⁶³ der det samlede antall vedtak utgjør 102 stykker. Vedtak fra Klagenemnda blir som regel endelig avgjort etter behandling i Nemnda.¹⁶⁴ Ettersom det foreligger omfattende praksis fra Nemnda og svært lite rettspraksis, er det empirisk undersøkelse av nemndsbehandlingen som egner seg best til å kartlegge hvordan rettighetene er i praksis.

Det er store fordeler med å undersøke alle vedtakene, altså hele *universet*, da det følgelig ikke oppstår spørsmål om resultatene er representative.¹⁶⁵ Spørsmålet om resultatene er representative melder seg når det er undersøkt et utvalg enheter og problemstillingen blir da «hvor godt bilde utvalgsresultatet gir av forholdene i den gruppa utvalget er trukket fra».¹⁶⁶ Resultatet er å anse som representativt dersom «resultatene for utvalget blir tilnærmet de samme som en ville fått om en hadde undersøkt samtlige enheter».¹⁶⁷

Selv om det ikke oppstår spørsmål om representativitet kan resultatene likevel være påvirket av tilfeldigheter.¹⁶⁸ Dette er et forhold som gjør seg gjeldende i foreliggende oppgave. Det er kun 102 saker Klagenemnda har behandlet og som dermed er undersøkt. Spørsmålene som er utformet er imidlertid vide og vedtakene har dermed vært enkle å klassifisere. Jeg har videre sjekket alle plottinger to ganger.

¹⁶³ Se <https://www.regjeringen.no/nb/tema/forsvar/internasjonale-operasjoner/innsikt-intops/forsvarets-veteraner/klagenemnda-for-krav-om-kompensasjon-og-billighetserstatning-som-folge-av-deltakelse-i-internasjonale-operasjoner/id2356621/>.

¹⁶⁴ Av 102 vedtak er kun 3 brakt inn for domstolene, jf. sekretariatet for Klagenemnda.

¹⁶⁵ Hellevik (2002) s. 114.

¹⁶⁶ Holme (medf. Solvang) 1996 s. 146.

¹⁶⁷ Hellevik (2002) s. 114.

¹⁶⁸ Hellevik (1995) s. 74.

Ved arbeidet med undersøkelsen av vedtakene har jeg benyttet et registreringsskjema¹⁶⁹ der jeg har angitt de ulike variabler¹⁷⁰ jeg ønsket å undersøke. Senere ble dataene lagt inn og behandlet i statistikkprogrammet NSD stat. Jeg har valgt å overføre dataene til Excel for å få en tydeligere utforming av diagrammene. Prosenttallene er rundet opp og ned fra desimaltall til hele tall.

6.2 Utvikling i antall saker

Med hensyn til fullstendighet og oversikt skal det innledningsvis gis en fremstilling av utviklingen i antall saker behandlet av Klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning.

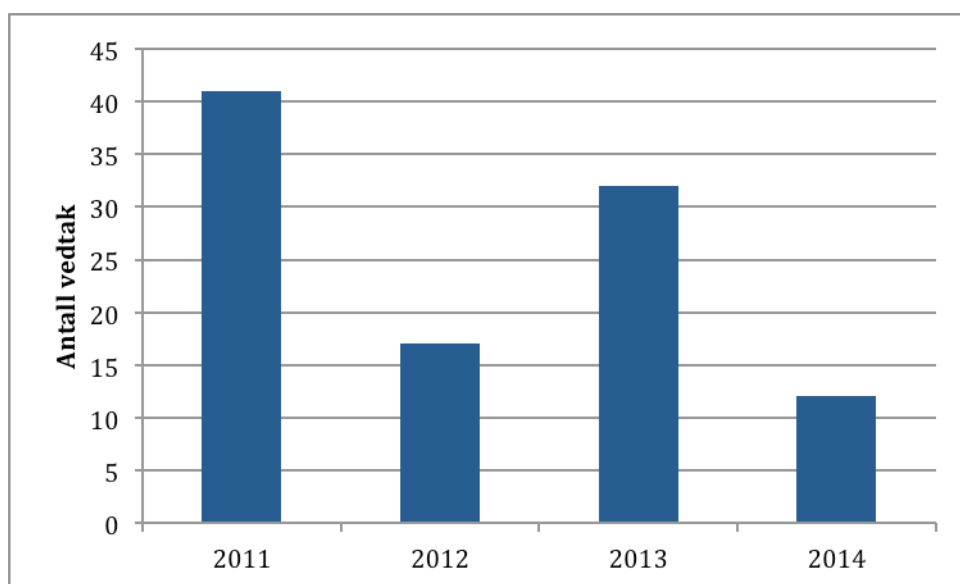

Diagram 1. Oversikt over antall nemndsvedtak (2011–2014)

Tallene i diagrammet er angitt i råttall. Totalt har Klagenemnda avsagt 102 vedtak. Vedtakene fordeler seg på fire år som vist i oversikten. 40 % av vedtakene ble avsagt i 2011 ($n = 41$), 17 % av vedtakene ble avsagt i 2012 ($n = 17$), 31 % av vedtakene ble avsagt i 2013 ($n = 32$) og 12 % av vedtakene ble avsagt i 2014 ($n = 12$).

Det fremgår av undersøkelsens resultat at det har vært en nedgang i antall saker avsagt av Klagenemnda. Flest saker ble behandlet året Nemnda ble opprettet, i 2011. Forklaringen på at flest saker ble behandlet det året Nemnda ble opprettet, er at det lå flere saker «på vent» da

¹⁶⁹ Se vedlegg 3.

¹⁷⁰ «Varaibel» er en egenskap ved en enhet som kan variere, til forskjell fra en konstat som er en egenskap som ligger fast, jf. Gran (2012) s. 173.

Klagenemnda ble etablert. Dette førte til at Nemnda var nødt til å beramme hyppige nemndsmøter, noen ganger to-dagers møter, for å få ned restansene.¹⁷¹ Klagen ble likevel først behandlet av Forsvarsdepartementet,¹⁷² antakelig for at skadelidte skulle unngå den ekstra belastningen det ville være dersom vedkommende måtte vente for lenge på behandling av sin sak. Som en følge av at Nemnda behandlet saker fortløpende, var tilnærmet alle sakene ferdigbehandlet i løpet av det første virkeåret.¹⁷³ Av den grunn ble flest saker behandlet i 2011. Videre ble det også kjent i det militære miljøet at det skulle opprettes en særskilt klagenemnd.¹⁷⁴ Dette kan ha hatt betydning for antall klagere.

Mest interessant er likevel nedgangen i antall saker behandlet i 2014. I 2014 ble det kun behandlet 12 saker. Ettersom Klagenemnda var en ny nemnd var det tidligere ingen praksis å lene seg mot ved behandlingen av krav etter forskriften. Etter hvert som det er etablert en praksis i Nemnda, har Statens pensjonskasse fulgt nemndspraksisen som er etablert og det har medført at antall klager har gått ned.¹⁷⁵ Noe av forklaringen kan også være at vedtakene som blir avsagt av Klagenemnda publiseres. Det kan tilsi at det blir kjent i miljøet hva som skal til for å nå frem med krav etter forskriften.

Klagenemnda har foreløpig ikke avsagt noen vedtak i 2015 da det har tatt tid å oppnevne nye medlemmer til Nemnda. I en pressemelding på regjeringens nettside av 2. mars 2015 er det imidlertid informert om at nye medlemmer nå er oppnevnt.¹⁷⁶

6.3 De forskjellige kravene som er fremsatt

I dette punkt skal gis en oversikt over hvilke krav som er fremsatt for Klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning. Bakgrunnen for undersøkelsen var et ønske om å finne ut hvor mange krav som direkte retter seg mot krav om kompensasjon. Klagenemnda har ikke kategorisert vedtakene sine i ulike kategorier. Følgelig har jeg selv kategorisert vedtakene i forskjellige grupper til bruk for analysen. Vedtak som angår flere krav er regnet med i

¹⁷¹ Informasjon fra nemndsleder Anne Stine Eger Mollestad, samt Eva Drageset, nemdsmedlem fra høsten 2011–høsten 2014.

¹⁷² Se opplysninger om dette bl.a. i Klagenemndas behandling av sak 4/2011 (vedtak besluttet 15. desember 2011), 11/2011, 16/2011 og 22/2011.

¹⁷³ Informasjon fra nemndsleder Anne Stine Eger Mollestad.

¹⁷⁴ Informasjon fra Eva Drageset, nemdsmedlem fra høsten 2011–høsten 2014.

¹⁷⁵ Informasjon fra Anne Stine Eger Mollestad, nemndsleder og Eva Drageset, nemdsmedlem fra høsten 2011–høsten 2014.

¹⁷⁶ Se pressemelding på regjeringens nettside av 2. mars 2015, nr. 14/2015: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/nye-medlemmer-i-klagenemnda-for-veteraner-med-krav-om-kompensasjon-og-billighetserstatning-for-psykiske-belastningsskader/id2398099/>, se også nyhetsartikkel om dette: <http://www.abcnyheter.no/nyheter/2015/02/03/217073/alle-veteran-klager-satt-pa-vent.>

alle kategoriene vedtaket omhandler. I diagrammet vises en oversikt over forekomsten av de ulike krav som er fremmet.

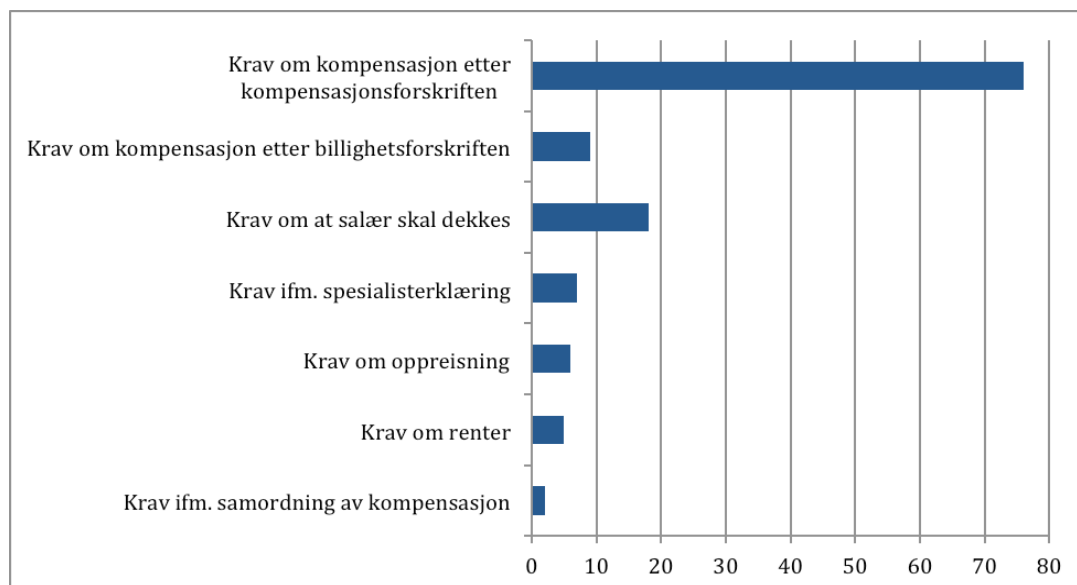

Diagram 2. Oversikt over fremsatte krav

Tallene i diagrammet er angitt i råttall. Totalt er det fremsatt 123 krav for Klagenemnda. Av de 123 fremsatte krav gjelder 62 % krav om kompensasjon etter kompensasjonsforskriften ($n = 76$), 7 % gjelder krav om kompensasjon etter billighetsforskriften ($n = 9$), 14,5 %¹⁷⁷ gjelder krav om at salær skal dekkes ($n = 18$), 6 % gjelder krav i forbindelse med spesialisterklæring ($n = 7$), 5 % gjelder krav om gjenopptakelse ($n = 6$), 4 % gjelder krav om renter ($n = 5$) og 1,5 %¹⁷⁸ gjelder krav i forbindelse med samordning ($n = 2$).

Det fremgår av undersøkelsens resultat at de fleste kravene som er fremsatt for Nemnda retter seg mot krav om kompensasjon etter kompensasjonsforskriften. 46 % av kravene retter seg mot kompensasjon oppad begrenset til 35 G ($n = 57$), 14 % av kravene retter seg mot kompensasjon oppad begrenset til 65 G ($n = 17$) og 2 % av kravene er krav om kompensasjon fra skadelidtes etterlatte ($n = 2$). Selv om det kan oppstå andre spørsmål som skadelidte ønsker å få prøvet, er det naturlig at de fleste som fremmer sitt krav for Klagenemnda ønsker å nå frem med et krav om kompensasjon.

At de fleste krav er fremmet etter 35 G-ordningen har sin forklaring i at det i første omgang kun var krav oppad begrenset til 35 G som kunne fremmes etter kompensasjonsforskriften.

¹⁷⁷ Tallet er rundet ned til 14,5 slik at det totale prosenttallet utgjør 100 %.

¹⁷⁸ Tallet er rundet ned til 1,5 slik at det totale prosenttallet utgjør 100 %.

Bakgrunnen for at skadelidte nå kan kreve erstatning oppad begrenset til 65 G etter forskriften er at veteraner som har tjenestegjort etter 31. desember 2009 kan kreve erstatning oppad begrenset til 65 G etter fpl. § 12 b. Dette ble ansett som en forskjellsbehandling av veteraner som har gjort den samme innsats. Det kom dermed et press fra interesseorganisasjonene om å likestille alle veteraner som var påført psykisk skade.¹⁷⁹ Det var først 18. juni 2012 det ble gitt adgang til å fremme krav etter forskriften oppad begrenset til 65 G.¹⁸⁰ Den første saken Nemnda behandlet vedrørende krav om kompensasjon oppad begrenset til 65 G var sak 18/2012 besluttet 18. mars 2013. Det er naturlig å anta at Klagenemnda vil behandle flere krav vedrørende dette spørsmålet i tiden fremover.

6.4 Hvilke juridiske spørsmål som er vurdert i sakene

Jeg har foretatt en undersøkelse av hvilke juridiske spørsmål som er vurdert i sakene da jeg ønsket å kartlegge hvilke juridiske spørsmål det gjentatte ganger oppstår tvist om.

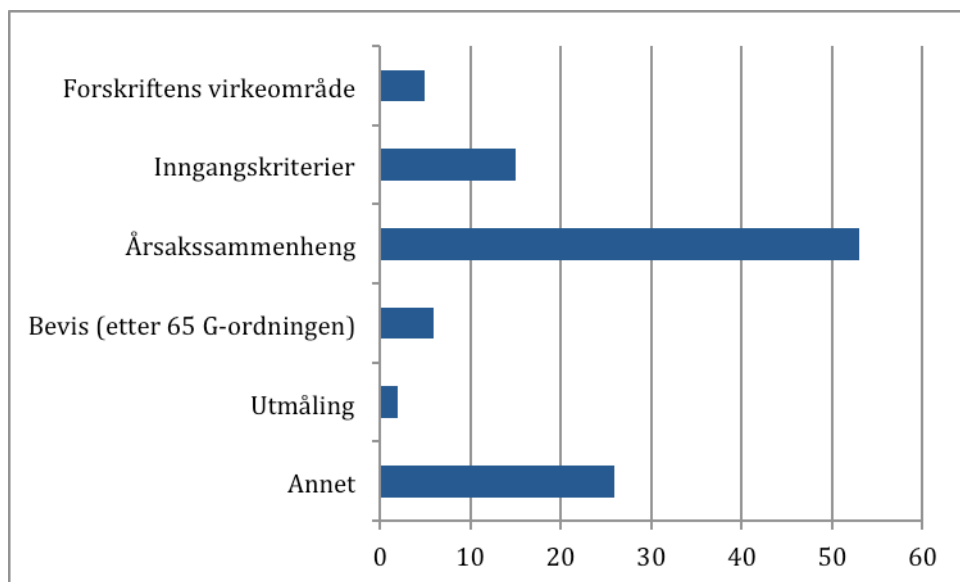

Diagram 3. Juridiske spørsmål vurdert i sakene

Tallene i diagrammet er angitt i råttall. Det fremgår av undersøkelsens resultat at av totalt 107 juridisk spørsmål var 14 % rettet mot spørsmålet om hvorvidt inngangskriteriene etter forskriften var oppfylt (n = 15), 49 % av sakene drøftet hvorvidt det forelå årsakssammenheng (n = 53), 6 % av spørsmålene omhandlet hvorvidt de særlige beviskrav etter 65 G-ordningen var oppfylt (n = 6), 2 % av sakene rettet seg mot utmålingsspørsmål (n = 2), 5 % av sakene rettet seg mot forskriftens virkeområde (n = 5) og 24 % av sakene gikk inn under kategorien annet

¹⁷⁹ Informasjon fra nemndleder Anne Stine Eger, se også nyhetsartikkel: <http://www.nrk.no/norge/veteraner-leverte-tilbake-medaljene-1.7197664>.

¹⁸⁰ Forskrift om endring i forskrift om særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner av 18. juni 2012 nr. 647.

(n = 26). Annet forstås her som saker som ikke retter seg mot krav om kompensasjon etter forskriften, men heller omhandler salærkrav, rentekrav, samordning, gjenopptakelse og spørsmål om saksbehandlingen.

Det fremgår av undersøkelsens resultat at det sjelden oppstår tvist om inngangskriteriene etter kompensasjonsforskriften er oppfylt. 3 % av spørsmålene rettet seg mot spørsmålet om det forelå en psykisk belastningsskade (n = 3), 4 % av spørsmålene rettet seg mot hvorvidt det forelå ervervsmessig uførhet (n = 4) og 7 % av spørsmålene omhandlet hvorvidt den ervervsmessige uførheten var varig (n = 8). Det fremgår etter dette at det sjelden oppstår tvist om skadelidte har en «psykisk belastningsskade». Som nevnt i fremstillingen punkt 3.2.1 foran skal begrepet «psykisk belastningsskade» tolkes vidt da noe av formålet med kompensasjonsforskriften var at flere skadelidte skulle fanges opp av erstatningsvernet.¹⁸¹ Undersøkelsens resultat tilsier at formålet er blitt realisert.

Videre fremgår det av fremstillingen at det sjelden oppstår tvist om utmålingsspørsmål da kun 2 % av sakene (n = 2) omhandlet spørsmål om utmåling. Dette har nok sin bakgrunn i at utmålingen etter kompensasjonsforskriften er en standardisert erstatning, se oppgavens punkt 5.1 foran. Til sammenligning og illustrasjon skal nevnes forarbeidene til yrkesskadeforsikringsloven hvor det fremgår at standardisert erstatning bidrar til raske og enkle oppgjør.¹⁸² Det må antas at dette hensyn er vektlagt ved valg av standardisert erstatning etter kompensasjonsforskriften. Undersøkelsens resultat tilsier at formålet er realisert ved at spørsmål om utmåling sjelden oppstår som et tvistespørsmål etter kompensasjonsforskriften.

Det fremgår av diagrammet at det hyppigst oppstår spørsmål om hvorvidt det foreligger årsakssammenheng. 21 % av tvistespørsmålene knyttet seg til spørsmålet om hvorvidt det forelå årsakssammenheng mellom psykisk belastningsskade og tjenestegjøring i internasjonal operasjon (n = 22). Ettersom de som krever erstatning etter kompensasjonsforskriften mener de har en psykisk belastningsskade og har deltatt i tjenestegjøring i internasjonal operasjon, er det naturlig at mange av sakene vil knytte seg til spørsmål om årsakssammenheng mellom psykisk belastningsskade og tjenestegjøring i internasjonal operasjon. 3 % av sakene omhandlet spørsmålet om hvorvidt skaden har «medført» varig ervervsmessig uførhet (n = 3).

Videre omhandlet 26 % av sakene spørsmålet om skadelidte uansett ville blitt helt eller delvis ervervsmessig ufør (n = 28). Dette forhold er det, som omtalt i fremstillingen punkt 4.2.3 foran, staten som bærer bevisbyrden for. Ettersom det her skal praktiseres et skjerpet krav til

¹⁸¹ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 14.

¹⁸² Ot.prp. nr. 44 (1988–1989) s. 61–62.

bevis, se fremstillingen punkt 4.2.1 foran, ønsket jeg å undersøke hvor mange som har fått medhold når dette har vært tvistespørsmålet. Jeg foretok derfor en undersøkelse av sammenhengen mellom saksutfallet og hva slags spørsmål tvisten gjaldt. Dersom saken omhandler flere krav er alle tatt med i beregningen. Saker som er hjemvist til Statens pensjonskasse er filtrert ut.

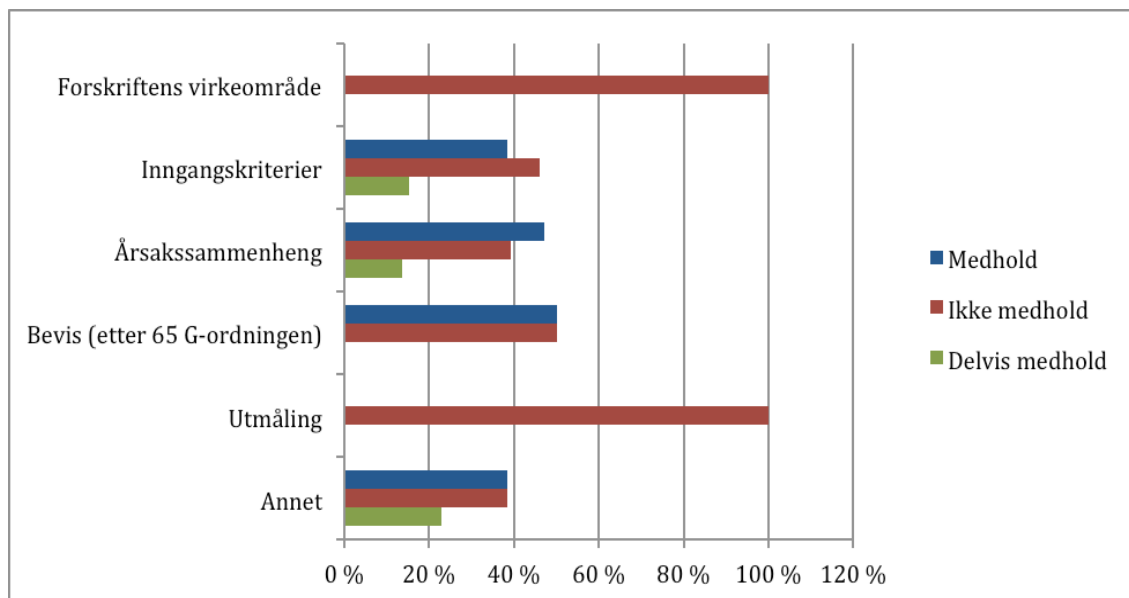

Diagram 4. Sammenheng mellom saksutfall og tvistespørsmål

Tallene i diagrammet er angitt i prosent. Det fremgår av undersøkelsens resultat at når tvistespørsmålet har vært hvorvidt det foreligger årsakssammenheng har Klagenemnda gitt medhold i 47 % av kravene som er fremsatt (n = 24) og i 14 % av tilfellene har skadelidte fått delvis medhold (n = 7). I 39 % av tilfellene er krav om kompensasjon avslått (n = 20).

Under kategorien «årsakssammenheng» omhandlet 53 % av kravene spørsmålet om hvorvidt skadelidte uansett ville ha blitt helt eller delvis ertvismessig ufør (n = 28). Her har i alt 61 % av de skadelidte fått medhold (n = 17) og 14 % har fått delvis medhold (n = 4). Når tvistespørsmålet har vært hvorvidt skadelidte uansett ville blitt helt eller delvis ufør har totalt 75 % av de skadelidte fått positivt svar på sitt krav om kompensasjon (n = 21) mot 25 % som har fått avslag (n = 7). Undersøkelsens resultat tilsier at det skjerpede beviskrav, det at det stilles strenge krav til staten for å bevise at skadelidte uansett ville blitt helt eller delvis ufør, også blir håndtert strengt i praksis. Det lempeligere krav til bevis for årsakssammenheng mellom skadelidtes psykiske belastningsskade og tjenestegjøring i internasjonal operasjon får da i praksis også betydning ved vurderingen av om skadelidte uansett ville falt ut av arbeidslivet.

6.5 Utfallet av nemndsbehandlingen

I dette punkt skal det gis en oversikt over utfallet av sakene som har blitt behandlet av Klagenemnda.

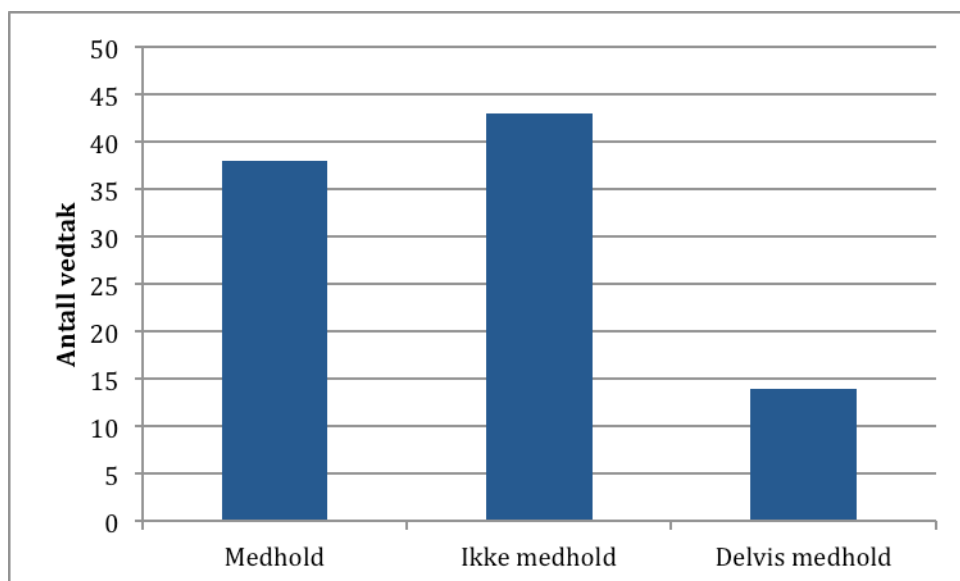

Diagram 5. Utfallet av nemndsbehandlingen

Innledningsvis skal det først foretas noen presiseringer. I diagrammet regnes «medhold» som at skadelidtes krav er tatt til følge uavhengig av hva slags krav som er fremsatt. Likeså regnes «ikke medhold» som at skadelidte har fått avslag, uavhengig av hvilket krav vedkommende har fremmet. Dersom det er fremmet krav om at saken skal hjemvises til Statens pensjonskasse til ny behandling, og dette kravet er tatt til følge, regnes det som medhold. Dersom skadelidte har fått delvis medhold eller medhold i noen av kravene vedkommende har fremsatt regnes det som delvis medhold. Saker som er hjemvist til Statens pensjonskasse uten at skadelidte spesifikt har fremmet krav om dette er filtrert ut.

Tallene i diagrammet er angitt i råttall. Det fremgår av undersøkelsens resultat at av totalt 95 fremsatte krav har 40 % har fått medhold i sitt krav ($n = 38$) og 15 % har fått delvis medhold i sitt krav ($n = 14$). 45 % har fått avslag når det gjelder deres krav fremsatt for nemnda ($n = 43$). Undersøkelsens resultat viser at det er tilnærmet like mange som har fått medhold som det er som har fått avslag. For å undersøke hvorvidt dette gjelder krav om kompensasjon eller andre krav, har jeg foretatt en undersøkelse av hvor mange som har fått medhold i krav om kompensasjon.

6.6 Medhold i kompensasjonskrav

I dette punkt skal det gis en fremstilling av hvor mange som har fått medhold i sitt krav om kompensasjon. Tilfeller der saken ble hjemsendt til Statens pensjonskasse er filtrert ut.

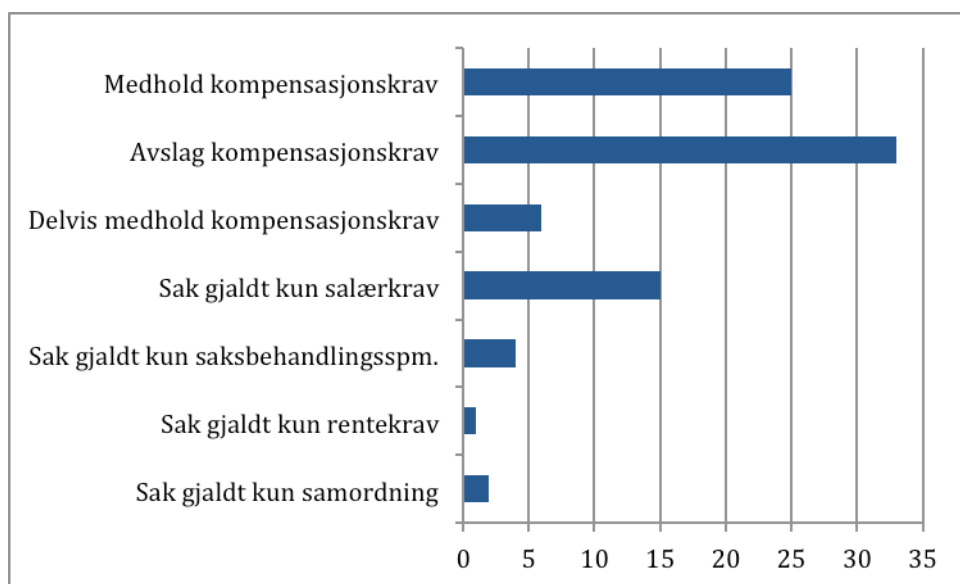

Diagram 6. Medhold i kompensasjonskrav

Tallene i diagrammet er angitt i råttall. Undersøkelsens resultat viser at av 86 fremsatte krav har 29 % har fått medhold i sitt krav om kompensasjon ($n = 25$) og 7 % har fått delvis medhold ($n = 6$). 38,5%¹⁸³ av de skadelidte har fått avslag på sitt krav om kompensasjon ($n = 33$). Videre gjelder 17,5%¹⁸⁴ av sakene kun krav om salær ($n = 15$), 5 % er kun rettet mot saksbehandlingsspørsmål ($n = 4$), 1 % omhandler kun rentekrav ($n = 1$) og 2 % omhandler kun spørsmål om samordning ($n = 2$).

Av det samlede antall skadelidte som har nådd frem med sitt erstatningskrav har 20 % nådd frem med krav oppad begrenset til 35 G ($n = 17$), 9 % har vunnet frem med sitt krav om kompensasjon oppad begrenset til 65 G ($n = 8$). At det er flere skadelidte som har fått medhold i krav etter 35 G-ordningen enn etter 65 G-ordningen, kan ha sin sammenheng med at 65 G-ordningen, som omtalt, er ny.

Videre viser fremstillingen at 7 % har fått delvis medhold i sitt krav fremsatt for kompensasjonsforskriften ($n = 6$). Herunder har 6 % vunnet frem med delvis krav på kompensasjon etter 35 G-ordningen ($n = 5$) og 1 % vunnet frem med delvis kompensasjon etter 65 G-ordningen ($n = 1$). Fremstillingen viser at når skadelidte først vinner frem med sitt krav om kompensasjon, får de fleste skadelidte utbetalt full kompensasjon etter forskriften. Erstatningens størrelse har for det første sammenheng med graden av ervervsmessig uførhet. Undersøkelsens resultat tilsier etter dette at de fleste skadelidte som har pådratt seg en psykisk belastningsskade etter tjenestegjøring i internasjonal operasjon er 100 % varig ervervsmessig

¹⁸³ Tallet er rundet opp til 38,5 slik at det totale prosenttallet utgjør 100 %.

¹⁸⁴ Tallet er rundet opp til 17,5 slik at det totale prosenttallet utgjør 100 %.

uføre. Videre har erstatningens størrelse sammenheng med spørsmålet om hvorvidt skadelidte uansett ville blitt delvis ervervsmessig ufør, se fremstillingen punkt 4.1.2 foran. Ettersom det er lagt til grunn av Klagenemnda at spørsmålet om skadelidte uansett ville blitt helt eller delvis ervervsmessig ufør skal og blir håndtert strengt, se fremstillingen punkt 6.4 foran, fører det i sin tid til at de fleste som får erstatning etter forskriften blir tilkjent full erstatning.

At 38 % av de skadelidte har fått avslag på krav om kompensasjon etter forskriften kan ha sammenheng med at det kan være vanskelig å påvise at en har pådratt seg en psykisk belastningsskade som følge av tjenestegjøringen. Det vises i denne forbindelse til oppgavens punkt 4.2.1 om de særlige bevisspørsmål som oppstår i denne type saker, og selv med det lempelige krav til bevis, tilsier undersøkelsens resultat at det kan være vanskelig å påvise årsakssammenheng mellom psykisk belastningsskade og tjenestegjøring i internasjonal operasjon. Det skal i denne sammenheng også bemerkes at det naturligvis heller ikke er slik at alle som fremmer krav om kompensasjon etter forskriften, faktisk oppfyller vilkårene for rett til kompensasjon.

6.7 Betydningen av juridisk bistand

Ettersom ett av mine hovedformål med den empiriske analysen var å undersøke hvordan rettingene fungerer i praksis, ønsket jeg avslutningsvis å undersøke hvorvidt det forelå en sammenheng mellom det forhold at skadelidte var bistått av advokat og at vedkommende fikk medhold i Klagenemnda. Medhold regnes også her som at skadelidte har fått medhold i sitt krav, uavhengig av hva slags krav som er fremsatt. Saker som er hjemvist til ny behandling hos Statens pensjonskasse er filtrert ut. Videre er saker som retter seg direkte mot salærkrav holdt utenfor.

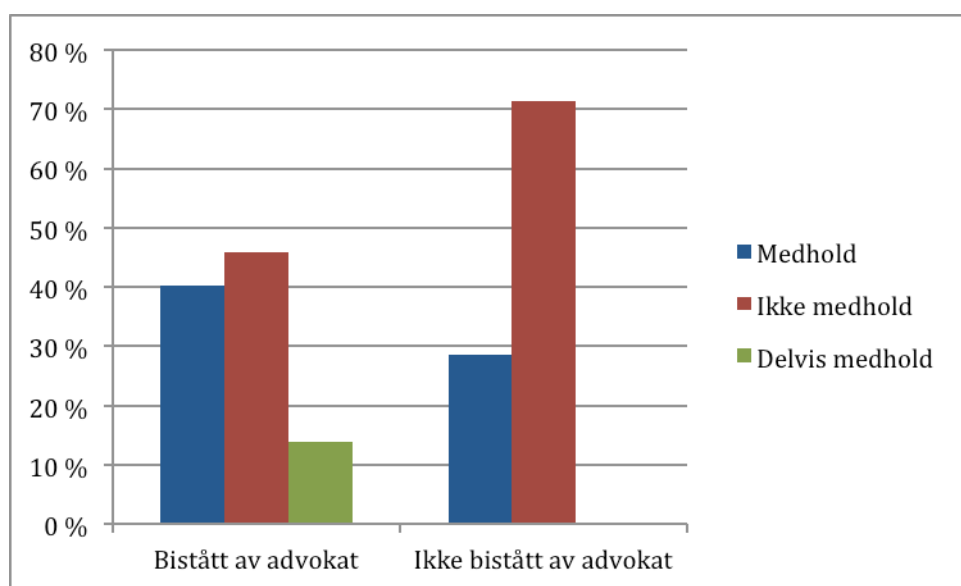

Diagram 7. Sammenheng mellom saksutfall og juridisk bistand

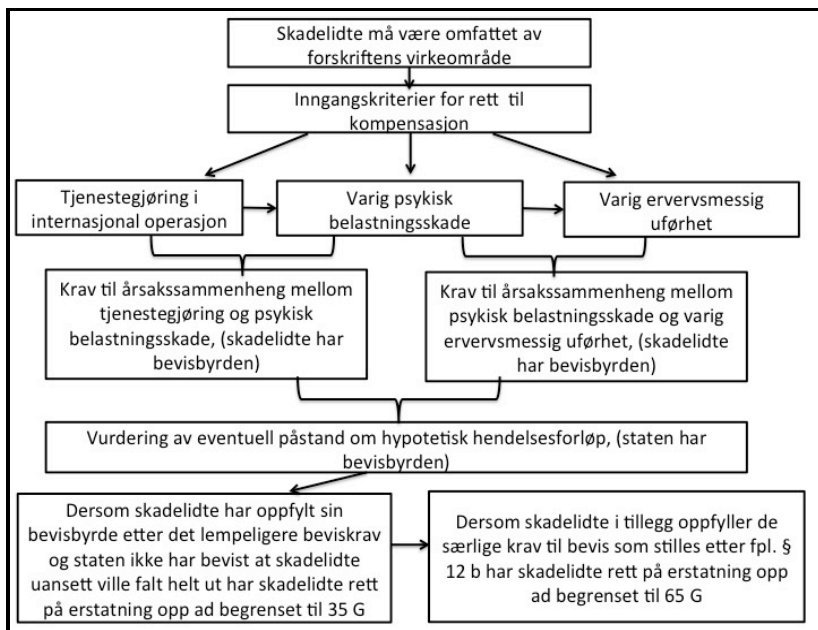
Tallene i diagrammet er angitt i prosent. Av totalt 79 skadelidte var 91 % av de skadelidte bistått av advokat (n = 72), 9 % var ikke bistått av advokat (n = 7). I de tilfeller der skadelidte var representert av advokat fikk 40 % medhold i sitt krav om kompensasjon (n = 29) og 14 % fikk delvis medhold (n = 10). I 46 % av sakene fikk skadelidte avslag på sitt krav om kompensasjon etter forskriften (n = 33). Samlet utgjør dette 54 % positive svar fra Klagenemnda, mot 46 % avslag. Av de 9 % som ikke har vært bistått av advokat var det kun 29 % av de skadelidte som nådde frem med sitt erstatningskrav (n = 2), mot 71 % som fikk avslag (n = 5).

Det skal som nevnt innledningsvis i kapitlet poengteres at ettersom Klagenemnda foreløpig ikke har avsagt mange vedtak og det følgelig er få vedtak som her undersøkes, kan resultatene være utslag av tilfeldigheter. Det er 7 personer som ikke er representert av advokat, og det er dermed lite grunnlag for å generalisere. Jeg mener likevel undersøkelsen viser tendenser som trekker i retning av sammenheng mellom medholdsprosent og juridisk bistand. Dette kan ha sin forklaring i at det for skadelidte alene kan være vanskelig å sette seg inn i kompliserte juridiske regler og få forståelse av hva som kreves for å vinne frem med et krav etter kompensasjonsforskriften. På den annen side kan forklaringen ligge i at advokatene velger å representere de skadelidte de mener har en god sak. Undersøkelsens resultat taler uansett for at det lønner seg for skadelidte å være bistått av advokat i denne type saker.

7 Samlende betraktninger

7.1 Oppsummering

For å oppsummere hvilke kriterier som gjelder for rett til kompensasjon etter forskriften har jeg utformet en sammenfattende figur.

Figur 2. Kriterier for rett til kompensasjon

Kilde: [Kandidatnummer 613], 2015

Som vist i figuren må skadelidte for det første være omfattet av forskriftens virkeområde for å ha rett til kompensasjon etter forskriften, jf. forskriftens § 2. Videre må skadelidte oppfylle vilkårene for rett til kompensasjon etter kompensasjonsforskriften § 3, herunder må vedkommende ha tjenestegjort i en internasjonal operasjon, ha en varig psykisk belastningsskade og være varig ervervsmessig ufør.

Det må videre foreligge årsakssammenheng mellom tjenestegjøringen og skadelidtes psykiske belastningsskade, dette forhold er det skadelidte som har bevisbyrden for. Det må også være den psykiske belastningsskaden som er årsaken til at skadelidte i dag er varig ervervsmessig ufør, også dette forhold bærer skadelidte bevisbyrden for. Dersom staten hevder at skadelidte uansett ville blitt varig psykisk syk eller uansett ville blitt varig ervervsmessig ufør, er det staten som bærer bevisbyrden for dette forhold, jf. *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473).

Dersom kravene til bevis er oppfylt etter det lempeligere beviskrav og staten ikke har bevist at skadelidte uansett ville blitt varig ervervsmessig ufør, har skadelidte rett på erstatning oppad begrenset til 35 G. Dersom skadelidte i tillegg oppfylder de særlige beviskrav etter fpl. § 12 b, har vedkommende rett på kompensasjon oppad begrenset til 65 G, jf. kompensasjonsforskriften § 4 a. Hvorvidt skadelidte blir tilkjent hel eller delvis erstatning beror på graden av varig

erhvervsmessig uførhet, jf. forskriften § 4 og § 4 b og på om hele uførheten kan tilbakeføres til den tjenesterelaterte psykiske belastningsskade, jf. *Stokke* (Rt. 1999 s. 1473).

I oppgavens del I, den rettsdogmatiske delen, er det foretatt en analyse av rettskildebildet og sett hen til hvilke særlige spørsmål som oppstår når det fremmes krav om kompensasjon etter kompensasjonsforskriften. I oppgavens del II, den empiriske delen, er det foretatt en undersøkelse av hvordan ordningen med den særskilte Nemnda fungerer i praksis. Delanalysene viser hvilke særlige regler som gjelder når det fremsettes krav om kompensasjon etter kompensasjonsforskriften og hvordan de fungerer i praksis.

7.2 Refleksjoner

Formålet med innføringen av den særskilte kompensasjonsordningen var å styrke rettighetene til veteraner med psykiske belastningsskader etter tjenestegjøring i internasjonal operasjon. Denne gruppen skadelidte hadde tidligere et svakt erstatningsrettslig vern. De fleste psykiske belastningsskader falt utenfor «arbeidsulykke»-begrepet – og dermed yrkesskadevernet – fordi slike skader ofte var et resultat av mer langvarig påvirkning over tid, heller enn en eller flere enkelthendelser.¹⁸⁵

Ved innføringen av den særskilte kompensasjonsordningen ble det bestemt at *begrepet psykisk belastningsskade skal tolkes vidt* og dette forhold styrker det erstatningsrettslige vernet formelt. Det fremgår av den empiriske analysen at begrepet «psykisk belastningsskade» blir tolket vidt i praksis og at det sjelden oppstår tolkningsproblemer i tilknytning til hvorvidt skadelidtes psykisk belastningsskade faller inn under erstatningsvernet, slik det gjorde tidligere. At begrepet «psykisk belastningsskade» tolkes vidt og at det følgelig sjelden oppstår som et tvistespørsmål etter forskriften, fører til at flere får kompensasjon enn de som ellers ville vunnet frem etter den eldre ordningen og dette bidrar til at erstatningsvernet også styrkes reelt.

Det vil kunne være vanskelig for veteraner å fremskaffe tidsnære bevis da det kan gå lang tid før de psykiske belastningsskadene blir merkbare for skadelidte. Forsvarsdepartementet har i tolkningsnotat av 22. november 2010 gitt anvisning om et *lempeligere krav til bevis* og dette styrker det erstatningsrettslige vernet i teorien. Klagenemnda og rettsapparatet har i sin praksis rettet seg etter tolkningsnotatet og det fremgår av den empiriske analysen at det lempeligere krav til bevis også får betydning ved vurderingen av om skadelidte uansett ville blitt helt eller delvis ufør. Dermed blir skadelidtes erstatningsrettslige vern også styrket i praksis.

¹⁸⁵ Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) s. 27–28). Se også fremstillingen punkt 2.1 og 2.5 foran.

Av den juridiske analysen fremgår at skadelidte har rett til å få dekket *utgifter til juridisk bistand* i sakene etter kompensasjonsforskriften, også dette forhold bidrar til å styrke det erstatningsrettslige vernet formelt. Det fremgår imidlertid av den empiriske analysen at det kan være en viss sammenheng mellom hvorvidt skadelidte er representert av advokat og sannsynligheten for å få medhold. Dette forhold kan tilsi at skadelidte bør oppfordres til å benytte advokat i denne type saker for at skadelidtes interesser skal bli tilstrekkelig ivaretatt i praksis.

Det bør videre *ikke gå for lang tid* mellom hver gang saker blir tatt opp til behandling. Det fremgår av fremstillingen at det i 2015 foreløpig ikke er behandlet saker. Det kan skape vanskeligheter for veteraner, som er i en sårbar situasjon, å måtte vente lenge på behandlingen av sin sak. Saksutfallet har stor økonomisk betydning for den enkelte. For at de skadelidtes rettssikkerhet skal bli tilstrekkelig ivaretatt, bør det ikke drøye for lenge før medlemmer til Nemnda blir oppnevnt og saker blir behandlet.

Samlet viser de nevnte forhold likevel at formålet med innføringen av den særskilte kompensasjonsordningen må anses å være realisert. Innføringen av den særskilte kompensasjonsordningen bidrar til å styrke det erstatningsrettslige vernet for veteraner med psykiske senskader både formelt og reelt. Det fremgår videre av fremstillingen at noe av bakgrunnen for at det har vært en nedgang i antall klagesaker er at Statens pensjonskasse retter seg etter Klagenemndas praksis. Dette tilsier at også ordningen med Klagenemnda virker etter sin hensikt. Det er videre per i dag kun 3 saker som er brakt inn for domstolene¹⁸⁶ og Nemnda er dermed også prosessøkonomisk lønnsom.

¹⁸⁶ Informasjon fra sekretariatet for Klagenemnda.

8 Referanseliste

Litteratur

Bøker

- Eckhoff og Smith (2014) Eckhoff, Torstein og Eivind Smith. *Forvaltningsrett*. 10. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2014.
- Egidius (2000) Egidius, Henry: *Psykologisk leksikon*. Oslo: Aschehoug, 2000.
- Gran (2012) Gran, Thorvald. *Vitenskap i praksis : Metoder i forskning på harde og sosiale fakta*. Oslo: Abstrakt forlag AS, 2012.
- Hellevik (1995) Hellevik, Ottar. *Sosiologisk metode*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 1995.
- Hellevik (2002) Hellevik, Ottar. *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. 7. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2002.
- Holmen og Solvang (1996) Holmen, Idar Magne og Bernt Krohn Solvang. *Metodevalg og metodebruk*. 3. utg. Oslo: TANO, 1996.
- Johansen og Staib (2009) Johansen, Sigrid Redse og Jacob Thomas Staib. *Jus og militærmakt*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2009.
- Kjelland (2008) Kjelland, Morten. *Særlig sårbarhet i personskadeerstatningsretten : en analyse av generelle og spesielle regler om årsakssammenheng*. Oslo: Gyldendal, 2008.
- Kjelland (2011) Kjelland, Morten. *Personskadeoppgjør*. 7. utg. Oslo: Bi Forsikring, 2011.
- Kjelland (2013) Kjelland, Morten. *Flypassasjerers rettigheter ved forsinkelse og kansellering : en analyse av EU-domstolens og Transportklagenemndas praksis, med refleksjoner over forvaltningsrettslige, prosessrettslige og retts sosiologiske sider*. Oslo: Universitetsforlaget, 2013.
- Kjønstad (2007) Kjønstad, Asbjørn. *Folketrygdloven : med kommentarer*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lødrup og Asland (2013) Lødrup, Peter og John Asland. *Oversikt over erstatningsretten*. 8. utg. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2013.
- Lødrup og Kjelland (2009) Lødrup, Peter og Morten Kjelland. *Lærebok i erstatningsrett*. 6. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2009.
- Nygaard (2007) Nygaard, Nils. *Skade og ansvar*. 6. utg. Bergen: Universitetsforlaget, 2007.
- Nylenna et al. (2006–2007) Nylenna, Magne, Ove Olsen og Hege Røyert. *Store medisinske leksikon*, 2. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2006–2007.
- Robberstad (2013) Robberstad, Anne. *Sivilprosess*. 2. utg. Bergen: Fagbokforlaget,

2013.

- Rognum (2010) Torleiv, Ole Rognum. *Lærebok i rettsmedisin*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2010. (Kapitlet skrevet av Asbjørn Kjønsstad).
- Røed (2010) Røed, Anne Cathrine. *Foreldelse av fordringer : kommentarer til lov av 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer og utvalgte foreldelsesbestemmelser i spesiallovgivningen*. 3. utg. Oslo: Cappelen Akademisk, 2010.
- Smith-Meyer og Reisegg (2001) Smith-Meyer, Trond og Øyvind Reisegg. *Aschehoug og Gyldendals store ettbinds leksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2001.
- Strandberg (2012) Strandberg Magne. *Beviskrav i sivile saker : en bevisteoretisk studie av den norske beviskravslærens forutsetninger*. Bergen: Fagbokforlaget, 2012.

Artikler

- Kjelland (2014) Kjelland, Morten. Årsakssammenheng og bevis i personskadeerstatningsretten : en populærvitenskapelig fremstilling av generelle regler og de særskilte kriterier for vurdering av nakkeslengskader. Nordisk försäkringstidskrift, 1/2014. Artikkelen er nettpublisert, se <http://nft.nu/sv/arsakssammenheng-og-bevis-i-personskadeerstatningsretten-en-populaervitenskapelig-fremstilling-av>.

Forskningsrapporter

- Demyttenaere et al. (2006) Demyttenaere, Koen og Anke Bonnewyn, Ronny Bruffaerts, Terry Brugha, Ron De Graaf, Jordi Alonso. *Comorbid painful physical symptoms and depression: Prevalence, work loss, and help seeking*, 2006.
- Hoge et al. (2007) Hoge, Charles W. og Artin Terhakopian, Carl A. Castro, Stephen C. Messer, Charles C. Engel. *Association of Posttraumatic Stress Disorder With Somatic Symptoms, Health Care Visits, and Absenteeism Among Iraq War Veterans*, 2007.

Masteroppgave

- Johansen (2014) Johansen, Stine Engelberth. *Retten til erstatning etter særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner : Særlig om de ulike beviskrav etter forskriften del I og forskriften del II*. Masteroppgave.

ve, Universitet i Oslo, 2014.

Nettbasert litteraturutgave

Brynildsen (2014) Brynildsen, Claus Krag. *Forskrift om særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner. Med kommentarer utarbeidet av advokat Claus Krag Brynildsen*, 19.februar 2014.
<http://www.siops.no/nyhetsarkiv/2014/238-kommentarutgave-til-den-saerskilte-kompensasjonsordningen>.
(sjekket 16.1.2015)

Rettsavgjørelser

Rt. (Norsk Retstidende)

Rt. 1975 s. 1081 *Kloakkanleggdommen*
Rt. 1992 s. 64 *P-pille II*
Rt. 1992 s. 603 *Opstvedtdommen*
Rt. 1997 s. 1 *Rossnes*
Rt. 1998 s. 1565 *Lie*
Rt. 1999 s. 1473 *Stokke*
Rt. 2001 s. 1646 *Kols*
Rt. 2003 s. 841 *Ménerstatning*
Rt. 2003 s. 1358 *Psykolog*
Rt. 2003 s. 1546 *Lund*
Rt. 2005 s. 1757 *Skygge*
Rt. 2007 s. 172 *Schizofreni*
Rt. 2007 s. 817 *Konkurranseklausul*
Rt. 2008 s. 882 *Palle*
Rt. 2008 s. 218 *Sarkom*
Rt. 2009 s. 1485 *Matforgiftning*
Rt. 2009 s. 1619 *Myggstikk*
Rt. 2013 s. 645

Underrettsavgjørelser

2011 (LE-2008-37326) Eidsivating lagmannsretts dom 12. september 2011
2014 (LG-2014-040180) Gulating lagmannsretts dom 9. desember 2014

2013 Bergen tingretts dom 13. mai 2013
2015 Romsdal tingretts dom 13. januar 2015

Vedtak fra klagenemnda fra krav om kompensasjon og billighetserstatning

Vedtakene er publisert på følgende nettside:

<https://www.regjeringen.no/nb/tema/forsvar/internasjonale-operasjoner/innsikt-intops/forsvarets-veteraner/klagenemnda-for-krav-om-kompensasjon-og-billighetserstatning-som-folge-av-deltakelse-i-internasjonale-operasjoner/id2356621/>

(Sist sitert 16.1.2015)

2011

Sak 2/2011

Sak 3/2011

Sak 4/2011 (besluttet 15.12.2011) *

Sak 5/2011

Sak 6/2011

Sak 7/2011

Sak 8/2011

Sak 9/2011

Sak 10/2011

Sak 11/2011

Sak 12/2011

Sak 13/2011

Sak 14/2011

Sak 15/2011

Sak 16/2011

Sak 17/2011

Sak 18/2011

Sak 19/2011

Sak 20/2011

Sak 20A/2011

Sak 21/2011

Sak 22/2011

Sak 24/2011

Sak 25/2011

Sak 26/2011

Sak 27/2011

Sak 28/2011

Sak 29/2011

Sak 30/2011

Sak 31/2011
Sak 32/2011
Sak 33/2011
Sak 34/2011
Sak 35/2011
Sak 36/2011
Sak 37/2011
Sak 38/2011
Sak 39/2011
Sak 40/2011
Sak 41/2011
Sak 42/2011

2012

Sak 1/2012
Sak 2/2012
Sak 3/2012
Sak 4/2012
Sak 5/2012
Sak 6/2012
Sak 7/2012
Sak 8/2012
Sak 12/2012
Sak 13/2012
Sak 14/2012
Sak 15/2012
Sak 16/2012
Sak 17/2012
Sak 18/2012
Sak 19/2012
Sak 20/2012

2013

Sak 4/2011 (besluttet 18.3.2013) *
Sak 1/2013
Sak 2/2013
Sak 3/2013

Sak 4/2013
Sak 5/2013
Sak 6/2013
Sak 7/2013
Sak 8/2013
Sak 9/2013
Sak 10/2013
Sak 11/2013
Sak 12/2013
Sak 14/2013
Sak 15/2013
Sak 17/2013
Sak 18/2013
Sak 20/2013
Sak 21/2013
Sak 22/2013
Sak 25/2013
Sak 26/2013
Sak 27/2013
Sak 28/2013
Sak 29/2013
Sak 30/2013
Sak 31/2013
Sak 32/2013
Sak 33/2013
Sak 34/2013
Sak 35/2013
Sak 36/2013

2014

Sak 1/2014
Sak 2/2014
Sak 3/2014
Sak 5/2014
Sak 6/2014
Sak 7/2014
Sak 8/2014

Sak 10/2014
Sak 11/2014
Sak 12/2014
Sak 13/2014
Sak 14/2014

** To forskjellige vedtak har fått vedtaksnummer 4/2011. For å skille de fra hverandre i teksten har jeg skrevet beslutningsdato i notene.*

Lover

1969 Lov 13 juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeerstatningsloven – skl.)
1976 Lov 10 februar 1976 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven – fvl.)
1976 Lov 17 desember 1976 om forsinkelsesrenter (forsinkelsesrenteloven – rentel.)
1979 Lov 18 mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven – fl.)
1989 Lov 16 juni 1989 nr. 65 om yrkesskedeforsikring (yrkesskedeforsikringsloven – ysforsl.)
1997 Lov 28 februar 1997 nr. 19 om folketrygd (folketrygdloven – ftrl.)
2004 Lov 2 juli 2004 nr. 59 om forsvarspersonell (forsvarspersonelloven – fpl.)
2005 Lov 17 juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile saker (tvisteloven – tvl.)

Forskrifter

1997 Forskrift 11 mars 1997 nr. 219 om sykdommer og forgiftninger mv som skal likestilles med yrkesskade
1997 Forskrift 11 mars 1997 nr. 220 om yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer som skal likestilles med yrkesskade
2004 Forskrift 2 desember 2004 nr. 1563 om billighetserstatning for psykisk belastningsskade som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner
2009 Forskrift 22 desember 2009 nr. 1768 om særskilt kompensasjonsordning som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner
2011 Forskrift 24 juni 2011 nr. 651 om klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner
2012 Forskrift 18 juni 2012 nr. 647 om endring i forskrift om særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner

Protokoller

2000 Protokoll 16 mai 2000 (INTOPS-avtalen)

Tariffavtaler

2014 Hovedtariffavtalen i staten 1. mai 2014 – 30. april 2016

Forarbeider

NOUer

NOU 2000: 23 *Forsikringsselskapers innhenting, bruk og lagring av helseopplysninger. Innstilling fra et utvalg oppnevnt av Sosial- og helsedepartementet oktober 1998*

NOU 2011: 16 *Standardisert personskadeerstatning*

Proposisjoner

Prop. 1 S (2009–2010) *For budsjettåret 2010*

Prop. 1 S (2014–2015) *For budsjettåret 2015*

Prop. 193 L (2012–2013) *Om lov om arbeidsskadeforsikring*

Prop. 47 L (2014–2015) *Endringer i skadeserstatningsloven og voldsoffererstatningsloven (terminvis utbetaling av menerstatning)*

Ot.prp. nr. 4 (1972–1973) *Om lov om endringer i erstatningslovgivningen m. m.*

Ot.prp. nr. 3 (1976–1977) *Om lov om endringer i lov 10 februar 1967 om behandlingssåten i forvaltningssaker (regler om taushetsplikt m.m.)*

Ot.prp. nr. 44 (1988– 1989) *Om lov om yrkesskadeforsikring*

Ot.prp. nr. 102 (2001–2002) *Om lov om endringer i folketrygdloven og i enkelte andre lover (tidsbegrenset uførestønad)*

Ot.prp. nr. 67 (2008–2009) *Om lov om endringer i forsvarspersonelloven*

Meldinger til Stortinget

Meld. St. 6 (2013–2014) *Tilbaketrekning av Prop. 193 L (2012–2013) Lov om arbeidsskadeforsikring*

Høringsnotat

Høringsnotat 30.3.2012 *Forslag til endring av forskrift av 22. desember 2009 nr. 1768 om særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner*

Tolkningsnotater

Forsvarsdepartementet *Forsvarsdepartementets tolkningsnotat av. 22. november 2010.*
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/>

[fd/reglement/kompensasjonsordning_psykiske belastningsskader.pdf?id=2241454.](#)

Forsvarsdepartementet *Forsvarsdepartementets presiserende tolkningsnotat av 7. november 2010.*
[https://www.regjeringen.no/contentassets/faf75d1094ca455eb70691abcb83e1df/presiserende-tolkningsnotat.pdf.](https://www.regjeringen.no/contentassets/faf75d1094ca455eb70691abcb83e1df/presiserende-tolkningsnotat.pdf)

Nettsider (pressemeldinger og nyhetsartikler m.m.)

Nyhetsartikkel av 5.7.2010 <http://www.nrk.no/norge/veteraner-leverte-tilbake-medaljene-1.7197664>

Pressemelding av 20.9.2013 <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/foreslar-ny-og-enklere-arbeidsskadehors/id735953/>

Nyhetsartikkel av 3.2.2015 <http://www.abcnyheter.no/nyheter/2015/02/03/217073/alle-veteran-klager-satt-pa-vent>

Pressemelding av 2.3.2015 <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/nye-medlemmer-i-klagenemnda-for-veteraner-med-krav-om-kompensasjon-og-billighetserstatning-for-psykiske-belastningsskader/id2398099/>

Skattesatser fra skatteetaten <http://www.skatteetaten.no/no/Tabeller-og-satser/Grunnbelopet-i-folketrygden/>

Muntlige kilder og personlig kommunikasjon

Drageset, Eva Informasjon fra nemndsmedlem Eva Drageset, e-post, 23.3.2015

Henstein, Jarl Informasjon om ulike erstatningsordninger fra advokat Jarl Henstein, møte, 26.3.2015

Mollestad, Anne Stine Eger Informasjon fra nemnsleder, Anne Stine Eger Mollestad, epost, 25.3.2015

Sekretariatet for
Klagenemnda for krav om
kompensasjon og billig-
hetserstatning Informasjon fra sekretariatet for Klagenemnda, e-post, 6.2.2015

Vedlegg 1

Svar på henvendelse, brev fra sosial- og arbeidsdepartementet

@student.jus.uio.no

Deres ref

Vår ref

Dato

11.03.2015

Spørsmål i tilknytning til arbeidet med en ny arbeidsskadeforsikringslov

Vi viser til e-post 20. februar 2015 med spørsmål i tilknytning til arbeidet med ny arbeidsskadeforsikringslov – med særlig vekt på regelverket for veteraner som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner før 1. januar 1978, og således ikke er omfattet av ordningen med erstatning for psykiske belastningslidelser.

Departementet viser til at det er to ordninger som til sammen sikrer arbeidstakere rett til full erstatning ved yrkesskader og yrkessykdommer: Folketrygdlovens særregler ved yrkesskader og yrkessykdommer administrert av Arbeids- og velferdsetaten og en lovpålagt yrkesskadeforsikring administrert av arbeidsgivers forsikringsselskap.

Som en oppfølging av NOU 2004: 3 Arbeidsskadeforsikring, har Arbeids- og sosialdepartementet arbeidet med et forslag om å slå sammen disse ordningene lovmessig og organisatorisk. I prop. 193 L (2012–2013) ble det lagt fram forslag til ny lov om arbeidsskadeforsikring med materielle regler for rett til erstatning ved arbeidsskade, og gitt en omtale av hvordan området er tenkt organisert. Proposisjonen skulle etter planen følges opp med ytterligere lovforslag om de gjenstående elementene i en yrkesskadereform. Proposisjonen ble fremmet i statsråd 20. september 2013 og formelt overbrakt det nye Stortinget. I Meld. St. 6 (2013–2014) ble den trukket fra behandling i Stortinget.

Om den videre oppfølgingen, heter det i prop. 1 S (2014–2015), side 132:

"Regjeringen viser til at det har vært arbeidet med en yrkesskadereform i nærmere femten år. Et offentlig utvalg har lagt fram forslag til en grunnleggende omlegging av gjeldende system. Videre har departementet gjennom årene utredet mulige alternativer, og saken har vært på bred høring i tre omganger.

Postadresse
Postboks 8019 Dep
NO-0030 Oslo
postmottak@asd.dep.no

Kontoradresse
Møllergata 37
<http://www.asd.dep.no/>

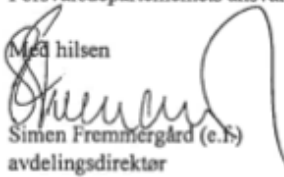
Telefon*
22 24 90 90
Org.no.
983 887 457

Pensjonsavdelingen

Saksbehandler
Morten Gaarder
22 24 86 79

Videre konstateres det at til tross for et svært omfattende og grundig arbeid som er nedlagt, har partene ikke lyktes i å komme til enighet om en løsning som kan avløse gjeldende system på en god og hensiktsmessig måte. Departementet vil i lys av dette vurdere nærmere oppfølging av saken."

Vi nevner for sammenhengens skyld at når det gjelder en nærmere utforming av særordninger for militært personell i internasjonale operasjoner, hører dette inn under Forsvarsdepartementets ansvarsområde.

Med hilsen

Simen Fremmergård (e.f.)
avdelingsdirektør

Morten Gaarder
seniorrådgiver

Vedlegg 2

«Mandat» – utarbeidet av Forsvarsdepartementet

Mandat for psykiatrisk/psykologisk sakkyndig i forbindelse med krav fremmet etter forskrift av 22. desember 2009 nr. 1768 om særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner.

Tjenesteperiode: [....]

Ovennevnte forskrift gjelder for militært personell som har tjenestegjort i en internasjonal operasjon i perioden 1. januar 1978 og frem til og med 31. desember 2009. Av forskriften § 3 om vilkår for erstatning fremgår følgende:

”Personer som har pådratt seg varig psykisk belastningsskade som følge av tjenestegjøring i internasjonal operasjon og som har medført varig ervervsmessig uførhet, har krav på kompensasjon etter denne ordningen.”

I henhold til avtale med(skadelidte/advokat) ber vi deg om å foreta en undersøkelse av

Navn:

Fødselsnummer:

Adresse:

i forbindelse med kompensasjonsoppgjøret etter

..... (tjeneste i sted og periode for tjenestegjøring).

Det er nødvendig å få klarlagt i hvilken utstrekning det er årsakssammenheng mellom nevnte tjenestegjøring og skadelidtes nåværende psykiske belastningslidelse/helsetilstand og uførhet. Samtlige mulige årsaker til plagene må diskuteres, og betydningen av de ulike årsaker vurderes i forhold til hverandre.

Vi ber om at det utarbeides en spesialisterklæring i henhold til dette mandat og at du samtidig informerer oss om når spesialisterklæringen forventes å foreligge. Medisinsk fagterminologi bør forklares så langt det er mulig. Det bør gå klart frem av erklæringen hva som er skadelidtes opplysninger, hva som er faktaopplysninger fra bakgrunnsdokumentasjon og hva som er egne vurderinger og konklusjoner. Det må opplyses hvilken dokumentasjon erklæringen bygger på.

Erklæringen vil også kunne bli lagt til grunn ved vurdering av krav for samme skade etter andre regelverk.

Partene har avtalt at henvendelser til deg i sakens anledning skal være med skriftlig kopi til den annen part, unntatt når det gjelder henvendelser om rent administrative forhold. Vi ber Dem derfor sende korrespondanse til begge parter.

Grunnlaget for fremstillingen:

Det er viktig at det presiseres hvilke opplysninger og dokumentasjon erklæringen bygger på. Følgende dokumentasjon er innhentet, og følger vedlagt:

.....[Dokumentoversikt – kan evt legges ved som vedlegg, dersom den er veldig omfattende]

Erklæringen bør bygges opp slik at følgende forhold blir belyst:

I. Skadelidtes bakgrunn

- Slekt, samt evt. skadelidtes familiesituasjon og sosiale forhold de siste årene før tjenesten i den grad det anses relevant
- Utdanning og arbeid frem til tjenestegjøringen
- Sosiale og familiære forhold, inkludert barn, ektefelle, forholdet til nære pårørende
- Fysisk og psykisk helse før tjenesten, herunder eventuelle sykmeldinger og redegjørelse for eventuell trygdesak
- Personlighetstrekk, inkludert mestring av sykdom, livsendring og eventuelt andre belastninger.

II. Forholdet til stimulantia

III. Aktuelle

- De faktiske forhold ved tjenesten som er relevant for erklæringens konklusjoner, samt skadelidtes subjektive opplevelse relatert til disse faktiske forhold.
- Detaljert beskrivelse av utviklingen av psykiske symptomer, når symptomene debuterte, hvilke symptomer som foreligger og i hvilken grad.
- Beskrivelse av eventuell hjelp som er søkt for de psykiske plager, eventuelt behandling (type og omfang) og effekt.
- Funksjon etter tjenesten (familie, dagliglivets aktiviteter) ADL og arbeid.

IV. Status presens

- Beskrivelse av eventuelle psykiske symptomer og atferd ved undersøkelsen.
- Angivelse av hvilke metoder som er benyttet ved undersøkelsen, inklusive eventuelle psykometriske tester som er foretatt og resultatet av testene (det bes forklart hva instrumentene måler).

V. Vurdering/konklusjon

Med bakgrunn i opplysningene fra bakgrunnsdokumentasjon, anamnese og undersøkelse, ber vi Dem gi begrunnede svar på følgende spørsmål:

1. Foreligger det en selvstendig psykisk belastningsskade? I så fall skal det angis diagnose i henhold til ICD10 med beskrivelse av tilfredsstilte diagnosekriterier.
2. Hva er den generelle medisinske kunnskap om lidelsens utbredelse, årsaker og prognose (angi gjerne referanser)?

3. Vi ber om vurdering både av den betydning tjenesten har hatt som årsak til tilstanden og av eventuelle andre årsaksfaktorer. Det presiseres at det ved vurderingen av årsakssammenhengen mellom tjenesten og den psykiske belastningslidelsen og mellom eventuelle andre forhold og den psykiske belastningslidelsen, skal vurderes hvorvidt det enkelte forhold i seg selv er en nødvendig og tilstrekkelig årsak til å utløse lidelsen. Dersom du kommer til at det er flere årsaksfaktorer som er nødvendige og tilstrekkelige til å utløse skaden/sykdommen, ber vi deg vurdere betydningen av de enkelte årsaksfaktorer i årsaksbildet. Vi ber deg også vurdere hvordan det videre sykdomsforløpet mest sannsynlig ville ha utviklet seg dersom vedkommende ikke hadde utført den aktuelle tjenesten.

Sannsynligheten for årsakssammenheng angis som større eller mindre enn 50 %. Det er normalt nødvendig og tilstrekkelig med mer enn 50 % sannsynlighet for å konstatere årsakssammenheng. For at årsakssammenheng skal kunne konstateres, må det altså fremstå som mer sannsynlig at det foreligger årsakssammenheng enn at det ikke gjør det.

4. Hvilke konsekvenser den psykiske belastningsskade vurderes å ha for skadelidtes funksjonsevne når det gjelder
- a. Dagliglivets aktiviteter (ADL)
 - b. Familie/sosialt
 - c. Arbeid
5. Er det gitt adekvat behandling? Hvordan vurderes behovet og motivasjonen for fremtidig psykiatrisk/psykologisk behandling (type, varighet, forventet resultat). Angi eventuelt hvilke råd om videre behandling som er formidlet til skadelidte.
6. Hvordan vurderes prognosen i det aktuelle tilfellet? Vi ber spesielt om at prognosen i forhold til funksjon i inntektsgivende arbeid vurderes, og under forutsetning av at det gis adekvat behandling. Det bes ikke om en fastsetting av yrkesmessig eller ervervsmessig uførhet i prosent, men de medisinske premissene for å fastsette disse prosentene skal fremgå av funksjonsvurderingen. Det bes samtidig presisert om funksjonsnedsettelsen er varig.
7. i tillegg bes den medisinske invaliditet fastsatt med referanse til retningslinjene gitt i Sosial- og Helsedepartementets invaliditetstabell av 1997. Invaliditetsgraden skal fastsettes på objektivt grunnlag, uten hensyn til skadelidtes yrke, nedsatt evne til inntektsgivende arbeid (uføregrad), fritidsinteresser og liknende.

Det må gis en særskilt vurdering av hvor stor del av de psykiske plager som eventuelt er knyttet til de fysiske skadefølger og hvor stor del som skyldes selvstendig psykisk lidelse. Dersom skadelidte også vurderes å ha hatt psykisk lidelse før tjenesten, bes anslått hvilken medisinsk invaliditet ("inngangsinvaliditet") lidelsen ville tilsvart.

Vedlegg 3

«Vedtaksanalysen» – registreringsskjema (analyseskjema)¹⁸⁷

Variabel		Svaralternativer	Svarkode
v1	Referanse gitt av nemnda		
v2	Egenlaget referanse		
v3	Vedtaksår	2011 2012 2013 2014	1 2 3 4
v4	Sakstype	Krav etter 35 G Krav etter 65 G Salærkrav Tvist spesialisterklæring Rentekrav Gjenopptakelse Samordning Krav om billighetserstatning Skadelidtes etterlattes kompensasjonskrav	1 2 3 4 5 6 7 8 9
v5	Hva slags spørsmål gjaldt tvisten	Foreligger en psykisk belastningsskade? Varig psykisk belastningsskade? Foreligger ervervsmessig uførhet? Varig ervervsmessig uførhet? Årsakssammenheng, psykisk belastningsskade og tjenestegjøring Har skade medført varig ervervsmessig uførhet? De særlige beviskrav etter 65G-ordningen Utmålingsspørsmål Ville skadelidte uansett blitt helt eller delvis ufør? Forskriftens virkeområde Annet (saksbehandlingen, rentespørsmål, salærkrav mv.)	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11
v6	Saksutfall	Medhold Ikke medhold Delvis medhold	1 2 3
v7	Medhold krav om kompensasjon	Medhold, 35 G Medhold, 65 G Avslag Delvis medhold, 35 G Delvis medhold, 65 G Sak gjaldt kun saksbehandlingsspørsmål Sak gjaldt kun salærkrav	1 2 3 4 5 6 7

¹⁸⁷ Modell utarbeidet etter inspirasjon fra Kjelland (2013) s. 460 flg.

		Sak gjaldt kun rentekrav	8
		Sak gjaldt kun samordning	9
v8	Skadelidte bistått av advokat	Bistått av advokat	1
		Ikke bistått av advokat	2

Vedlegg 4

«Anbefalelsesbrev» – benyttet ved henvendelse til ulike aktører for å få innsyn i dokumentasjon

[Kandidatnummer 613] – Masteroppgave om «Erstatning for psykiske senskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner»

[Kandidatnummer 613] skal skrive sin masteroppgave om temaet «Erstatning for psykiske senskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner». Oppgaven vil inneholde en rent juridisk (rettsdogmatisk) og en empirisk del.

Den rent juridiske delen (del I) vil inneholde en analyse av reglene om psykiske senskader som følge av militær deltakelse i internasjonale operasjoner. [Kandidatnummer 613] vil her skissere styrken av erstatningsvernet basert på en analyse av rettskildebildet samt se på hvilke særlige spørsmål som oppstår i denne type saker.

I den empiriske delen (del II) vil det foretas en empirisk analyse av praksisen fra «Klagenemnda for krav om kompensasjon og billighetserstatning» der [Kandidatnummer 613] skal kartlegge styrken av erstatningsvernet basert på en undersøkelse av hvordan ordningen fungerer i praksis. [Kandidatnummer 613] vil herunder se på utvikling i antall saker, hva slags type spørsmål som er kommet opp, hvor mange som har fått medhold og på hvordan rettighetene er.

Temaet er av stor relevans for kartleggingen av veteraners rettssikkerhet.

På denne bakgrunn anbefaler jeg at [Kandidatnummer 613] gis adgang til å få innsyn i vedtak og andre kilder for å få gjennomført sine analyser.

Dersom det er spørsmål, er jeg tilgjengelig på mobiltelefon og per e-post.

Oslo, 3. februar 2015